

Psykologiske perspektiver på fraværende klimahandling: hvorfor vi ikke handler mere klimavenligt, selvom vi gerne vil

10. Semester, Psykologi

Rapportens samlede antal tegn

(inkl. mellemrum & fodnoter, ekskl.

forside, abstract, litteraturliste og bilag): 114581

Svarende til antal normalsider á 2400 tegn: 47,74

Kursets navn: Kandidatspeciale

Professionsprogram: Clinical Psychology, Psychotherapy and Psychiatry (C-PPP)

Christian Moldrup Ravn (studienummer: 20205742)

Vejleder: Alfred Sköld

Aalborg Universitet

05.01.2026

Abstract

The purpose of the following master's thesis was to investigate how climate in-action amongst individuals, who want to contribute more to the mitigation of climate change, can be understood through the cognitive dissonance theory, the dual system model and the social cognitive theory. To investigate this, a qualitative study was conducted with data collection from three semi-structured interviews, that were analyzed through a deductive reflexive thematic analysis (RTA), resulting in eight main themes and four subthemes. The study found that all three theories could contribute to understanding climate in-action amongst the studied individuals. The theory of cognitive dissonance contributed to an understanding of their climate in-action as something they possibly contribute to using avoidance strategies and self-justifications. To justify their climate in-actions, participants either told themselves (a) that they are good at acting climate-friendly at other times; (b) that there are others who behave in a less climate-friendly manner; (c) that it serves a purpose more important than the consideration of climate change; (d) that it is largely insignificant if they behave climate-friendly; (e) that the government is to be blamed for their climate in-action. The dual system model contributed to an understanding of climate in-action amongst some of the participants as something that is possibly made more likely by their lack of perceptual registration of climate change, since this makes climate action a more cognitively demanding system 2 task, and thereby something that risks being deprioritized. The dual system model also contributed to an understanding of climate in-action amongst some of the participants, as something that is possibly supported by loss aversion and system 2 capacity limitations. The social cognitive theory contributed to an understanding of their climate in-action as something that is possibly supported by their weak self-efficacy beliefs and their outcome expectations in the form of expectations of unsatisfying outcomes from taking climate action. The theory also contributed to an understanding of the participants' climate in-action as something that may be supported by modelling and response-facilitating effects in situations, where they are exposed to people who aren't behaving in a climate-friendly manner. Lastly, the social cognitive theory contributed to an understanding of the participants' climate in-action as something may be facilitating through the use of advantageous comparison, displacement of responsibility and misrepresentation of consequences.

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING	5
1.1 PROBLEMFORMULERING	6
1.2 BEGREBSAFKLARING	6
1.3 LITTERATUR.....	7
1.4 DISPOSITION	7
2. KLIMAFORANDRINGER	7
2.1 HVAD ER KLIMAFORANDRINGERNE?	8
2.2 KLIMAFORANDRINGERNES KONSEKVENSER	8
2.3 FREMTIDIGE KLIMAFORANDRINGER OG BEHOVET FOR HANDLING.....	9
3. KLIMAPSYKOLOGIENS RELEVANS	10
4. METODOLOGI.....	11
4.1 FILOSOFISK HERMENEUTIK	11
5. METODE.....	13
5.1 SEMISTRUKTUREREDE INTERVIEWS	13
5.1.1 <i>Sample</i>	14
5.2 REFLEKSIV TEMATISK ANALYSE	19
5.2.1 <i>Den subjektive og reflektive forsker</i>	21
5.3 ETIK	21
6. TEORI.....	22
6.1 TEORIEN OM KOGNITIV DISSONANS	22
6.2 DEN SOCIALKOGNITIVE TEORI	25
6.2.1 <i>Forudtænkning</i>	26
6.2.2 <i>Selvreaktivitet</i>	26
6.2.3 <i>Selvreflektion</i>	28
6.2.4 <i>Modellering</i>	29
6.3 TO-SYSTEM-MODELLEN	30
7. ANALYSE.....	32
7.1 INTRODUKTION AF IDENTIFICEREDE TEMAER.....	32
7.2 RETFÆRDIGGØRELSE AF FRAVÆRENDE KLIMAHANDLING	33
7.2.1 <i>Fremhævelse af tidligere klimahandling</i>	33
7.2.2 <i>Sammenligning med andres fraværende klimahandling</i>	34
7.2.3 <i>Fremstilling af klimahensyn som mindre vigtigt</i>	36
7.2.4 <i>Bagatellisering af konsekvenser</i>	37
7.2.5 <i>Ansvarsfralæggelse</i>	38

7.3	UNDGÅELSE AF KLIMANYHEDER OG MILJØAKTIVISTER	39
7.4	KLIMAHANDLING GØR IKKE EN REEL FORSKEL	40
7.5	SVAGE OVERBEVISNINGER OM EGEN FORMÅEN	42
7.6	SOCIALE PÅVIRKNINGER	44
7.7	KLIMAHANDLING BLIVER FOR MENTALT KRÆVENDE	46
7.8	MODSTAND MOD ADFÆRDSÆNDRINGER	47
7.9	KLIMAFORANDRINGERNE ER SVÆRE AT REGISTRERE	48
8.	DISKUSSION.....	49
8.1	DISKUSSION AF UNDERSØGELSENS RESULTATER	49
8.1.1	<i>Teorien om kognitiv dissonans.....</i>	<i>49</i>
8.1.2	<i>Den socialkognitive teori.....</i>	<i>50</i>
8.1.3	<i>To-system-modellen.....</i>	<i>51</i>
8.1.4	<i>Teoriernes samlede anvendelighed.....</i>	<i>52</i>
8.2	DISKUSSION AF UNDERSØGELSENS KVALITET	53
8.2.1	<i>Generaliserbarhed.....</i>	<i>53</i>
8.3	PERSPEKTIVERING	53
9.	KONKLUSION.....	53
	REFERENCELISTE.....	55
	BILAG 1 – SAMTYKKEERKLÆRING	
	BILAG 2 – TRANSSKRIFTION INTERVIEWPERSON A	
	BILAG 3 – TRANSSKRIFTION INTERVIEWPERSON B	
	BILAG 4 – TRANSSKRIFTION INTERVIEWPERSON C	

1. Indledning

Ifølge IPCC (2023, p. 89, egen oversættelse) befinder vi os nu i en tid, hvor videnskaben utvetydigt viser, at klimaforandringer skal forstås som ”*en trussel mod menneskers trivsel og planetarisk sundhed*”. Menneskers aktiviteter har, gennem mere end ét århundrede, forårsaget en stigning i jordens globale overfladetemperatur på 1,1°C, hvilket primært skyldes udledningen af drivhusgasser (IPCC, 2023, p. 42). Disse *klimaforandringer*, som refererer til længerevarende og statistisk målbare forandringer af de gennemsnitlige vejrforhold (IPCC, 2023, p. 121f), har allerede haft mange negative konsekvenser for både mennesker og natur (IPCC, 2023, p. 42), som forventes at eskalere og blive sværere at håndtere, hvis den globale opvarmning fortsætter (IPCC, 2023, p. 72). Formår vi derimod på globalt plan at handle omgående for både at begrænse og tilpasse os klimaforandringerne, så vil det stadig være muligt ”*at sikre en beboelig og bæredygtig fremtid for alle*” (IPCC, 2023, p. 89, egen oversættelse). Dette kræver imidlertid en hurtig og omfattende implementering af en lang række tiltag, hvilket blandt andet inkluderer adfærdsmæssige ændringer (IPCC, 2023, p. 28). Der findes mange forskellige måder, hvorpå mennesker kan ændre deres adfærd for at reducere deres udledning af drivhusgasser (IPCC, 2023, p. 31), men hvad kan være med til at forhindre, at sådanne adfærdsændringer sker?

Noget af det, som kan medvirke til, at mennesker begrænses i at handle på måder, der bidrager til begrænsning af klimaforandringerne, er *strukturelle barrierer*, der vedrører forhold, som det enkelte menneske kun har begrænset indflydelse på (American Psychological Association, 2010, p. 64; Gifford, R., 2011, p. 290; Gifford, R. et al., 2018, p. 162). Dette inkluderer for eksempel institutionelle, økonomiske og kulturelle barrierer (American Psychological Association, 2010, p. 64). Flere påpeger imidlertid, at denne form for adfærd også kan begrænses af *psykologiske barrierer* (American Psychological Association, 2010, p. 64; Gifford, R., 2011, p. 290), forstået som psykologiske årsager, der kan eksistere selvstændigt eller i kombination med de strukturelle (American Psychological Association, 2010, p. 64). Sådanne psykologiske barrierer er vigtige for psykologer at beskæftige sig med (American Psychological Association, 2010, p. 68), og det at opnå indsigt i dem kan potentielt være et vigtigt led i at hjælpe mennesker til at handle på måder, der begrænser klimaforandringerne (Gifford, R. D. & Chen, 2017, p. 176). Det følgende vil nu gennemgå nogle af de psykologiske perspektiver, som er foreslået i litteraturen til at forstå, hvorfor mennesker begrænses

i at handle på disse måder. Et af de perspektiver, som er foreslået i denne sammenhæng, er teorien om kognitiv dissonans (e.g., Stoknes, 2014, 2015). Til trods for dette har det kun været muligt at finde enkelte empiriske studier, der har undersøgt individers fraværende klimahandling i lyset af teori om kognitiv dissonans (Juvan & Dolnicar, 2014; McDonald et al., 2015; Schrems & Upham, 2020). Et andet psykologisk perspektiv, som flere har foreslået til at forstå individers fraværende klimahandling, er to-system-modellen (e.g., Roepstorff, 2022; Stoknes, 2015), men også her har det ikke været muligt at finde empiriske studier, som har undersøgt dens anvendelighed hertil. Herudover har Bandura (2007) foreslået moralsk afkobling som en psykologisk mekanisme, der kan gøre det nemmere for mennesker at handle på måder, der skader miljøet. Det har dog heller ikke været muligt for undertegnede at identificere empiriske studier, som undersøger moralsk afkobling eller den socialkognitive teori, som begrebet er en del af (Bandura, 2023, p. 107). Med udgangspunkt i denne tilsyneladende mangel på empiriske studier, som undersøger disse teoriers anvendelighed til at forstå fraværende klimahandling, vil dette være formålet med det nærværende speciale. For at sikre at den fraværende klimahandling ikke skyldes mangel på intention, vil specialet være afgrænset til at undersøge fraværende klimahandling hos mennesker, der gerne vil handle mere for at begrænse klimaforandringerne.

1.1 Problemformulering

På baggrund af det ovenstående vil specialet undersøge følgende problemformulering:

Hvordan kan man forstå fraværende klimahandling hos individer, der gerne vil handle mere for at begrænse klimaforandringerne, med udgangspunkt i teorien om kognitiv dissonans, to-system-modellen og den socialkognitive teori?

1.2 Klimahandling

Det følgende afsnit vil nu præsentere specialets forståelse af klimahandling. I dette speciale forstås begrebet *klimahandling* som det, IPCC (2023, pp. 124, 126, 128), kalder afbødning af klimaforandringerne, altså det at mennesker handler på måder, der resulterer i færre drivhusgasser i atmosfæren. I kontekst af dette speciale fokuseres der imidlertid udelukkende på klimahandling i relation til forbrug. Forståelsen af hvad

dette indebærer tager udgangspunkt i Ivanova et al. (2020), der er et systematisk meta-review, som gennemgår reduktioner i udledningen af drivhusgasser (målt i tons CO₂ ækvivalenter pr. år), som forskellige forbrugstiltag kan resultere i (Ivanova et al., 2020, pp. 1-2). Ifølge Ivanova et al. (2020, p. 11) er nogle af de forbrugstiltag, som kan medføre de største reduktioner i udledningen af drivhusgasser, blandt andet det at flyve mindre, have en bilfri livsstil, rejse med offentlig transport samt at spise en plantebaseret kost.

1.3 Litteratur

For at understøtte en kildekritisk tilgang til anvendelse af faglitteratur vil de artikler, som anvendes i specialet, udelukkende stamme fra journaler, der er peer-reviewed.

1.4 Disposition

Dette afsnit vil nu præsentere specialets opbygning og indhold. *Sektion 1* introducerer specialets fokus og problemformulering, hvorefter *sektion 2* introducerer og definerer klimaforandringerne. Herefter udforsker *sektion 3* hvorfor psykologien bør beskæftige sig med disse klimaforandringer. Dernæst gennemgår *sektion 4* specialets metodologiske grundlag: den filosofiske hermeneutik. *Sektion 5* præsenterer efterfølgende specialets metode, herunder anvendelse af den kvalitative metode i form af semistrukturerede interviews og en reflektiv tematisk analyse, samt etiske overvejelser. *Sektion 6* redegør for de teorier, som specialet undersøger: To-system-modellen, Teorien om kognitiv dissonans og den socialkognitive teori, hvorefter *Sektion 7* præsenterer specialets reflektive tematiske analyse. *Sektion 8* vil efterfølgende diskutere undersøgelsens fund og perspektivere undersøgelsen, hvorefter *Sektion 7* præsenterer specialets konklusion.

2. Klimaforandringer

Vi vil nu gennemgå, hvad nutidens klimaforandringer er, hvilke konsekvenser de har haft, hvordan fremtidige scenarier ser ud, samt hvilket behov der er for øget klimahandling. For at gøre dette vil vi tage udgangspunkt i den seneste synteserapport fra FN's klimapanel (IPCC), der blev udgivet i 2023 (IPCC, 2023). Denne rapport giver nemlig et opdateret indblik i, hvad man indtil videre ved om klimaforandringerne,

baseret på den nyeste videnskabelige, tekniske og socioøkonomiske peer-reviewed litteratur (IPCC, 2023, p. 38).

2.1 Hvad er klimaforandringerne?

Et *klima* skal, ifølge IPCC (2023, p. 121f), typisk forstås som gennemsnittet og variansen af overfladevariabler som temperatur, nedbør og vind i en given periode. Længden af denne periode kan være alt fra måneder til flere millioner af år. Hvis der sker en statistisk målbar forandring af klimaets egenskaber over en længere periode – typisk flere årtier eller endnu længere tid – så er der tale om *klimaforandringer*. Disse kan igangsættes af forskellige ting, hvoraf nogle er indre naturlige processer og andre er eksterne påvirkninger. Det sidstnævnte inkluderer bl.a. menneskelige aktiviteter, såsom arealanvendelse eller det at skabe en vedvarende forandring af atmosfærens sammensætning (IPCC, 2023, p. 121f).

Ifølge IPCC (2023, p. 42) har det med høj sikkerhed været muligt at påvise tilstedeværelsen af netop denne form for klimaforandringer, som er forårsaget af mennesker. I perioden mellem år 2011 og 2020 var der nemlig, til sammenligning med den tidligere periode mellem år 1850 og 1900, målt en stigning på 1,1°C i jordens globale overfladetemperatur, som utvetydigt skyldes menneskelige aktiviteter (IPCC, 2023, p. 42). I den sammenhæng er der hovedsageligt tale om udledning af drivhusgasser – særligt kuldioxid og metan – gennem mere end et helt århundrede. Disse udledninger stammer blandt andet fra den måde hvorpå menneskers lever, forbruger og producerer (IPCC, 2023, pp. 42-44).

2.2 Klimaforandringernes konsekvenser

Disse klimaforandringer har allerede haft en del konsekvenser (IPCC, 2023, p. 42) og vi vil nu fokusere på nogle enkelte af dem. En af disse konsekvenser inkluderer den negative påvirkning, som klimaforandringerne har haft på mange af jordens økosystemer, hvor de har skabt store ødelæggelser. Her er der bl.a. tale om ørkendannelse og jordforringelse, men også tab af dyrearter og naturtyper, som er tiltagende irreversible (IPCC, 2023, p. 46).

Herudover har klimaforandringerne også haft en negativ påvirkning på ekstreme vejrhændelser og klimatiske forhold (IPCC, 2023, pp. 42, 46), der er blevet mere frekvente og i nogle tilfælde også mere intensive. Dette inkluderer fænomener som

hedebølger, tørker, ekstremt nedbør og tropiske cykloner (IPCC, 2023, p. 46). Ifølge IPCC (2023, p. 42) har forandringer af disse fænomener allerede haft en omfattende negativ indflydelse på både natur, samfund, økonomier, sundhed og vand- og fødevareresikkerhed rundt omkring i verden.

Enhver yderligere stigning i jordens globale overfladetemperatur vil imidlertid med meget stor sikkerhed medføre en eskalering af de konsekvenser og risici, som relaterer sig til klimaforandringerne. Samtidig vil de med stor sikkerhed også blive mere komplicerede og sværere at håndtere (IPCC, 2023, p. 72).

2.3 Fremtidige klimaforandringer og behovet for handling

Vi vil nu gennemgå potentielle fremtidige klimaforandringer, og hvad der skal til for at undgå dem. Ser man på de tiltag, som verdens lande annoncerede i 2021 for at reducere drivhusgasudledningerne, vil de samlede udledninger nå et niveau i 2030, hvor det er sandsynligt, at den globale opvarmning inden for dette århundrede vil stige til 1,5°C og blive sværere at holde under 2°C (IPCC, 2023, p. 57). Ifølge IPCC (2023, p. 57) er der altså tale om en uoverensstemmelse mellem de globale ambitioner for klimahandling og de enkelte landes implementering, på det tidspunkt hvor synteserapporten blev publiceret. Vil man derimod undgå, at den globale overfladetemperatur overstiger de 1,5°C eller 2°C inden for dette århundrede, så vil det altså kræve betydelige forandringer af verdenssamfundets nuværende tilgang til udledningen af drivhusgasser (IPCC, 2023, p. 68). For at opnå dette skal disse udledninger nemlig reduceres hurtigt og betydeligt, samt i de fleste tilfælde også omgående og inden for alle samfundsområder (IPCC, 2023, p. 82).

Opsummerende set skal klimaforandringerne utvetydigt forstås som en trussel mod planetens og menneskehedens velbefindende, når man tager den tilgængelige videnskabelige forskning i betragtning (IPCC, 2023, p. 89). Vi befinder os, ifølge IPCC (2023, p. 89) på et kritisk tidspunkt for klimahandling, hvor muligheden for at skabe en beboelig og bæredygtig fremtid for alle hurtigt forsvinder, hvis ikke vi handler omgående for både at begrænse og tilpasse os til klimaforandringerne.

Selvom der på nuværende tidspunkt eksisterer begrænsnings- og tilpasningsmuligheder, der både er billige, effektive og realistiske at anvende (IPCC, 2023, p. 102), så vil deres implementering i storskala imidlertid kræve, at en lang række

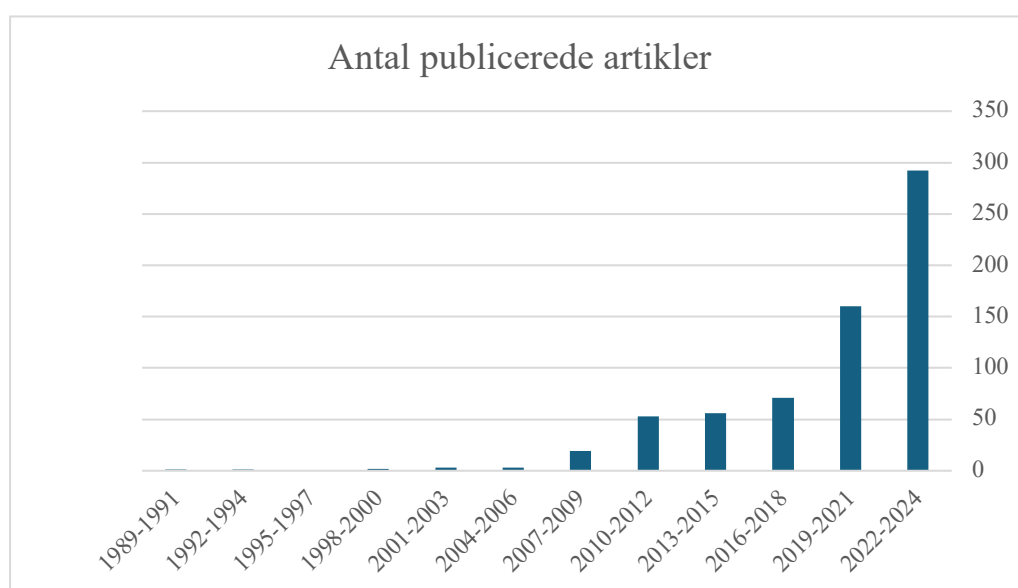
implementeringsbarrierer reduceres eller fjernes. Sådanne implementeringsbarrierer inkluderer bl.a. økonomiske, teknologiske, miljømæssige og institutionelle barrierer (IPCC, 2023, p. 96).

3. Klimapsykologiens relevans

Dette afsnit vil nu gennemgå, hvorfor det er relevant for psykologien at beskæftige sig med de menneskeskabte klimaforandringer. Naturvidenskaben har i lang tid stået for størstedelen af forskningen og litteraturen om klimaforandringer, hvor man har fokuseret på at beskrive evidensen for deres tilstedeværelse og forudsige relaterede konsekvenser (Clayton & Manning, 2018, p. 3). Psykologien har til sammenligning været langt mindre engageret i at skrive om emnet, både offentligt og akademisk, og mange anser det endda for et irrelevant perspektiv. Men eftersom der inden for naturvidenskaberne er opstået en større tiltro til forudsigelser om klimaforandringernes konsekvenser, så er interessen for de menneskelige dimensioner steget (Clayton & Manning, 2018, p. 3), og her er psykologiske aspekter essentielle (Swim et al., 2011, p. 242). Denne udvikling afspejler sig i et stigende antal publicerede forskningsartikler om klimaforandringer og psykologi, som er præsenteret nedenfor i figur 1.

Figur 1

Udvikling i publicerede artikler om klimaforandringer og psykologi

Note. Diagrammet viser en stigende forskningsinteresse for klimaforandringerne indenfor psykologien og er lavet på baggrund af søgeresultater fra en søgning i databasen Psycinfo d. 14/05/2025 med følgende søgestreng: Psycholog* AND "climate change" OR "global warming". I den forbindelse blev der anvendt et filter, som kun inkluderer resultater fra journaler, der er peer-reviewed. Link til databasens hjemmeside: <https://psycnet-apa-org.zorac.aau.dk/search/advanced?id=c18b126d-fa57-6508-f865-dd3e4de8092b>

Det følgende vil nu gennemgå forskellige grunde til, at det er relevant for psykologien at beskæftige sig med klimaforandringernes menneskelige aspekter. For det første er psykologien vigtig at inddrage til at forstå de forskellige måder, hvorpå mennesker reagerer på klimaforandringerne, idet menneskelig adfærd netop er noget af det, psykologien beskæftiger sig med (Clayton, 2019, p. R992). Psykologien kan for eksempel medvirke til at skabe forståelse for adfærd, der bidrager til klimaforandringerne (American Psychological Association, 2010, p. 64; Stern, 2011, p. 303), og herigennem være med til at begrænse dem (Stern, 2011, p. 303). Flere påpeger, at psykologer bør bidrage til at håndtere klimaforandringerne, fordi de kan og på grund af klimaforandringernes potentielle irreversibilitet, samt de konsekvenser, de sandsynligvis vil få for miljøet, og menneskers livskvalitet og mentale helbred (Swim et al., 2011, p. 245).

4. Metodologi

I denne sektion vil der nu blive redegjort for specialets metodologiske grundlag.

4.1 Filosofisk hermeneutik

Til at undersøge specialets problemformulering vil der blive anvendt en hermeneutisk forskningstilgang, der baserer sig på *den filosofiske hermeneutik*, som er grundlagt af Martin Heidegger og senere udviklet og systematiseret af Hans-Georg Gadamer (Højberg, 2013, p. 290f). Denne forskningstilgang er valgt med udgangspunkt i specialets overordnede formål, som er at foretage en empirisk undersøgelse, der udforsker, hvordan tre psykologiske teorier kan bidrage til at *forstå* fraværende klimahandling hos mennesker, der gerne vil handle mere for at begrænse klimaforandringerne. Her inddrages den filosofiske hermeneutik for at eksplicitere den aktive rolle, undertegnede spiller ved indsamling og fortolkning af empirien.

Når man refererer til *hermeneutik*, så handler det grundlæggende om fortolkning (Andersen & Koch, 2015, p. 205). Betegnelsen blev oprindeligt introduceret i det 16.

århundrede til at benævne de metodiske refleksioner, man gjorde sig, når man skulle fortolke tekster af teologisk eller juridisk karakter. Hermeneutikken udviklede sig sidenhen til fortolkning af alle former for tekster, men det er først med introduktionen af Friedrich Schleiermachers hermeneutik, at den reelt betragtes som grundlagt. Her fortolker man ikke blot tekster, men også forfatterens psykologiske og åndelige udgangspunkt (Pahuus, 2022, p. 247f).

I løbet af 1900-tallet opstår den *filosofiske hermeneutik*, der anser forståelse og fortolkning som noget grundlæggende for det at være menneske (Højberg, 2013, p. 291). Her er formålet ikke at skabe en metode til forståelse, men snarere at tydeliggøre forståelsens forudsætninger (Gadamer, 2004a, p. 281). Ligesom andre hermeneutiske traditioner tager den filosofiske hermeneutik udgangspunkt i den grundlæggende regel om *den hermeneutiske cirkel* til at forklare forståelse og fortolkning (Højberg, 2013, p. 292). Denne regel omhandler det, at helheden må forstås i lyset af delene og omvendt, samt at forståelse består i en vedvarende og cirkulær bevægelse herimellem (Gadamer, 2004a, p. 277). Mens de hermeneutiske traditioner, som anvender reglen, har forskellige forståelser af, hvad del og helhed indebærer, taler man i den filosofiske hermeneutik om fortolkeren og *genstanden*, der for eksempel kan være en tekst eller et menneske, vedkommende taler med (Højberg, 2013, pp. 291-293).

Ifølge Gadamer (2004a, p. 254f) forholder det sig sådan, at forståelse og fortolkning af tekster kun kan finde sted, hvis det foregår med udgangspunkt i vores *forforståelse*, der består af vores forudgående meninger om eller forventninger til, hvad teksterne betyder. Forforståelse indebærer således det "*at være opslugt af fordomme*" (Gadamer, 2004b, p. 522, egen oversættelse), som refererer til de vurderinger, vi foretager os om noget, inden vi har undersøgt dets relevante aspekter på en grundig og saglig måde (Gadamer, 2004a, p. 258). Ifølge Gadamer (2004a, pp. 281, 284) findes der forskellige typer af fordomme: dem, der er sande eller produktive, idet de faciliterer, at forståelsen kan finde sted, samt dem, der er falske eller hindrende, idet de gør forståelsen umulig eller forkert. Man kan med andre ord sige, at det kun er muligt for os at begynde vores forståelse af en tekst, fordi vi tilgår den med bestemte forventninger til dens betydning (Gadamer, 2004a, p. 254). Hvis man skal forstå tekstens mening, handler det altså ikke om at tilsidesætte sin forudindtagethed, men snarere om at bevidstgøre, tydeliggøre og tage den til sig, så det herigennem bliver muligt for tekstens egen mening at træde frem og spille sig ud imod ens forudgående forståelse af den. Det er med andre ord vigtigt, at tilgår tekster med åbenhed (Gadamer, 2004a, p. 256).

I dette speciale kommer undertegnede forudindtaget tydeligst til udtryk ved, at indsamling og fortolkning af empirien tager udgangspunkt i en forudgående forståelse af og forventning om, at de undersøgte teorier (se sektion 6) kan bidrage til at forstå fraværende klimahandling. Undersøgelsens baserer sig dog samtidig på en åbenhed for, at dette ikke er tilfældet.

5. Metode

I denne sektion vil nu der nu blive redegjort for specialets metode.

5.1 Semistrukturerede interviews

For at undersøge fraværende klimahandling hos mennesker, der gerne vil handle mere klimavenligt, er der foretaget en empirisk undersøgelse med *en kvalitativ forsknings-tilgang*. Denne kvalitative tilgang til forskning kan kendetegnes ved, at man beskæftiger sig med undersøgelse af menneskers oplevelser og erfaringer fra deres eget perspektiv med henblik på beskrivelse og forståelse af, *hvordan* noget, som kendetegner disse oplevelser og erfaringer, kommer til udtryk. Dette kan for eksempel være at undersøge deres adfærd, tanker eller følelser (Brinkmann & Tanggaard, 2025, p. 19f). Valget af denne tilgang begrundes i, at det kun er muligt at undersøge, hvordan specialets teorier (se sektion 6) kan bidrage til at forstå menneskers fraværende klimahandling, hvis det tager udgangspunkt i deres erfaringer med ikke at gøre det, samt deres relaterede tanker og følelser.

For at få indblik i sådanne erfaringer, tanker og følelser blev der, som led i den nærværende undersøgelse, udført tre *semistrukturerede interviews* til indsamling af data. Denne type af interviews skal forstås som en kvalitativ metode (Helles & Køppe, 2022, p. 555), og kendetegnes ved forskerens anvendelse af både planlagte og spontane spørgsmål, hvoraf førstnævnte forberedes i en interviewguide (Tanggaard & Brinkmann, 2025, p. 44). Alle interviews er udført af undertegnede i efteråret 2025 og forgik online via Microsoft Teams (altså både med video og lyd). Herudover blev de lydoptaget og varede ca. én time. Ved udførelse af disse interviews blev der anvendt en interviewguide, som er udviklet af undertegnede på baggrund af specialets teorier, der præsenteres senere i sektion 6. Denne interviewguide kan findes i tabel 1. Forud for disse interviews blev der afholdt fire pilot-interviews med anden interviewguide og fire andre informanter. Denne interviewguide havde væsentlige fejl og mangler,

hvilket inkluderer, at den ikke operationaliserede specialets teorier i et tilstrækkeligt omfang til at besvare problemformuleringen. Derfor blev tre nye interviews udført med en ny interviewguide. Det er disse tre nye interviews, som afrapporteres i specialet.

Interviewene er transskriberet således, at det talte sprog er omdannet til et mere læsevenligt skriftsprog med fokus på bevaring af meningsindholdet og at foretage så få ændringer som muligt. Her er følgende fjernet i transskriptionerne, hvor det ikke er meningsforstyrrende: ufærdige ord, gentagne ord, fyldord som ”øh” og ”hm”, korte ufærdige sætninger, samt undertegnes bekræftende ord eller vendinger såsom ”ja” eller ”det giver mening”. Herudover står ord i parentes, hvis disse var utydelige i lydoptagelsen. Interviewguidens struktur er inspireret af Tanggaard og Brinkmann (2025, p. 47f).

5.1.1 Sample

Til den nærværende undersøgelse blev der rekrutteret tre unge danskere i alderen 25 til 30 år fordelt på to kvinder og én mand. For at deltage i undersøgelsen skulle informanterne identificere sig som et menneske, der gerne vil have en mere klimavenlig adfærd. Informanterne er enten rekrutteret gennem deling af et opslag på Facebook eller ved direkte henvendelse, og har ingen nære relationer til undertegnede.

Tabel 1

Interviewguide

Introduktion
• Velkommen til og tak fordi du stiller op til interviewet. • Jeg hedder Christian og er i gang med at skrive kandidatspeciale i psykologi på Aalborg Universitet. • Formålet med mit kandidatspeciale – og det her interview – er undersøge, hvordan en række psykologiske teorier kan bidrage til at skabe mere viden om, hvorfor mennesker, der gerne vil handle mere klimavenligt, ender med alligevel ikke at gøre det. • Opsummering af formelle omstændigheder ○ Interviewet tager 60 minutter

○ Din deltagelse er frivillig, hvilket betyder, at du altid har ret til at trække det samtykke, som du har givet, tilbage uden konsekvenser. ○ Interviewet bliver lydoptaget, men din deltagelse i undersøgelsen er anonym og jeg har tavshedspligt ○ Alle data som indsamles under interviewet opbevares sikkert og fortroligt i overensstemmelse med GDPR ● Har du nogen spørgsmål, inden vi går i gang med selve interviewet?	
Forskningsspørgsmål	Interviewspørgsmål
Bekræftelse af deltagerens relevans	● Til at starte med vil jeg gerne høre, om du vil beskrive dig selv som et menneske, der gerne vil have en mere klimavenlig adfærd, end du har nu? ○ På hvilke områder vil du gerne det? (f.eks. transport, fødevarer, andet forbrug)
Alle teoretiske perspektiver	● Hvis du selv skal forklare, hvorfor du ikke får handlet mere klimavenligt på de måder, du lige har beskrevet, hvad vil du så sige? ○ Hvad oplever eller erfarer du selv, at det skyldes?
Dissonansreduktion Moralsk afkobling Ansvarsforskydning	● Er der noget du siger til dig selv, for at retfærdiggøre ikke at handle mere klimavenligt i de sammenhænge? ○ Hvad med at pege på regeringens fravær af handling? ○ Hvad med at pege på andre menneskers fravær af handling? ○ Hvad med at sammenligne det du gør med noget, der er værre? ○ Hvad med at fortælle dig selv, at det, du gør, tjener et vigtigt formål?
Udspredning af ansvar Fordelagtig sammenligning Moralsk retfærdiggørelse	I den næste del af interviewet kunne jeg godt tænke mig at fokusere på en konkret sammenhæng, hvor du ikke får

	handlet klimavenligt eller lige så klimavenligt, som du gerne vil.
Kognitiv dissonans (følelsesmæssig dimension)	• Kan du komme med et eksempel på sådan en sammenhæng?
Dissonansreduktion	• Oplever du et følelsesmæssigt ubehag ved ikke at handle (mere) klimavenligt i den sammenhæng? (f.eks. en følelse af skam eller skyld)
Dissonansreduktion	• Er der noget bestemt, du siger til dig selv, for at retfærdiggøre ikke at handle (mere) klimavenligt i den sammenhæng? • Er der noget bestemt, du gør for at håndtere de følelser, du får af ikke at handle (mere) klimavenligt i den sammenhæng? ○ Prøver du f.eks. at opsøge viden eller andre menneskers holdninger om det, for at hjælpe dig med at håndtere følelserne? ○ Undgår du situationer eller informationer, der kunne forværre de følelser, det giver dig? (f.eks. nyheder)
Dissonansreduktion (undgåelse)	
Kognitiv dissonans (reduceret)	• Er der noget af det lige har nævnt, som hjælper dig med at reducere det ubehag, du får af ikke at handle (mere) klimavenligt i den her sammenhæng?
	Nu vil jeg gerne høre lidt om, hvordan du ser din rolle og dine muligheder ift. at begrænse klimaforandringerne, samt hvordan fraværet af klimahandling hos andre mennesker påvirker dig.
Modellering	

Modellering	• Oplever du, at det har en negativ påvirkning på din indsats for at handle klimavenligt, at se, læse eller høre om andre, der ikke gør det? ○ Hvad med sociale sammenhænge, hvor andre ikke handler klimavenligt? (f.eks. på arbejde, i familien eller blandt venner)
Modellering	• Oplever du nogensinde, at du ender med at handle på måder, der skader klimaet, fordi andre også gør det? (f.eks. at flyve eller købe nyt)
Modellering	• Oplever du, at det har en negativ påvirkning på din indsats for at handle klimavenligt, at erfare, at det har negative konsekvenser for andre? (f.eks. at de bliver kritiseret, udstødt eller ramt økonomisk)
Overbevisninger om self-efficacy	• Har du oplevet, at det påvirker din indsats negativt at erfare, at det ikke har nogen negative konsekvenser for andre at handle klimaskadeligt?
Udfaldsforventninger	• Er der klimavenlige handlinger, som du tænker, du ikke vil kunne lykkes med at indføre i din hverdag? ○ Oplever du, at det har en negativ påvirkning på din indsats?
Moralsk standard	• Føler du, at din indsats for at handle klimavenligt gør en reel forskel ift. at begrænse klimaforandringerne? ○ Oplever du, at det har en negativ påvirkning på din indsats? • Føler du, at du har et ansvar for at leve et mere klimavenligt liv?

Perception af klimaforandringer (system 1) Forholdet mellem perception og handling Begrænset kapacitet (system 2) Automatiske beslutninger (system 1) Tabversion (system 1)	Her til sidst vil jeg først spørge ind til din generelle oplevelse af klimaforandringerne og senere lidt om vaner. • Vil du sige, at klimaforandringerne noget, du registrerer med dine sanser – eller snarere noget du læser og hører om? (f.eks. i nyhederne) ○ Oplever du klimaforandringerne som noget, der er svært at få øje på? ○ Oplever du klimaforandringerne som noget fjernt? (f.eks. at det foregår et andet sted) • Oplever du, at det har en negativ indflydelse på din indsats for at handle klimavenligt, at du oplever dem sådan? • Oplever du det at handle klimavenligt, som noget der kræver overvejelse og planlægning, eller er det noget, du gør, uden at tænke over det? ○ Vil du sige, at det er mentalt krævende at handle klimavenligt? ○ Har du lagt mærke til, om det har en negativ indflydelse på din indsats for at handle klimavenligt? ○ Oplever du nogensinde at give op på at handle klimavenligt, fordi bliver for mentalt krævende? • Handler du nogle gange på klimaskadelige måder uden at tænke så meget over det? ○ Oplever du, at det er mentalt krævende at lave om på? ○ Oplever du, at du derfor nogle gange giver op på at ændre det?
--	--

	• Hvordan har du det med at give afkald på adfærd der belaster klimaet? ○ Oplever du, at det har en negativ indflydelse på din indsats for at handle klimavenligt?
Afslutning	
• Inden vi slutter af, så vil jeg høre, om du sidder tilbage med nogen spørgsmål? • Hvis du ønsker at trække dit samtykke tilbage eller kommer i tanke om nogen spørgsmål, kommentarer eller forespørgsler, så kan du altid kontakte mig på min mail. • Tak fordi du gerne ville tale med mig og svare på mine spørgsmål	

5.2 Refleksiv tematisk analyse

Til at analysere de transskriberede interviews vil der blive foretaget en *tematisk analyse*, som er en metode, der kan anvendes til at analysere kvalitative data. Dette indebærer en systematisk datakodning med henblik på fremstilling af temaer for på denne baggrund at nå frem til samt analysere og fortolke gennemgående mønstre i de data, man arbejder med (Braun & Clarke, 2022, p. 4). I dette speciale anvendes en *refleksiv tematisk analyse* (RTA), der refererer til en specifik form for tematisk analyse (Braun et al., 2019, p. 847f; Braun & Clarke, 2022, pp. 5, 9), som er valgt med udgangspunkt i, at den kan anvendes til analyse af kvalitative data (Braun & Clarke, 2022, p. 4f) med en deduktiv tilgang (Braun & Clarke, 2022, p. 10).

Når man foretager en RTA, så indebærer det en proces, hvor man gennemgår seks faser på en progressiv måde, men som ofte involverer gentagelser (Braun & Clarke, 2022, pp. 34-36). Den første fase i RTA omhandler det at læse og fordybe sig i sine data på en aktiv måde, hvor man samtidig noterer de ideer, man får til sin analyse (Braun & Clarke, 2022, p. 35). Den anden fase i RTA indebærer *kodning* af data, hvor man på systematisk vis gennemgår alle sine data for at identificere, kode og derigennem analysere de delelementer, som kan være relevante for ens forskningsspørgsmål. Dette indebærer, at de identificerede delelementer tildeles *kodelabels*, som er kortfattede og analytiske beskrivelser af mening (Braun & Clarke, 2022, p. 35), der fungerer som etiketter for koder. I RTA udgør disse *koder* temaernes byggesten og refererer til analytiske enheder, som indfanger noget meningsfuldt, der vedrører specifikke dele af dataene og har relevans for den undersøgelse, man foretager. Disse koder og

kodelabels er begge noget, der skabes og ofte forfines mens man koder (Braun & Clarke, 2022, p. 52f). Når man er færdig med denne kodning, så indsamles og kategoriseres de kodede delelementer efter hver kode (Braun & Clarke, 2022, p. 35). I RTA kan denne kodning af mening enten foregå på et *semantisk* eller *latent* niveau, hvor førstnævnte indebærer kodning af mening, der er åbenlys eller tilstedeværende på overfladen, mens sidstnævnte refererer til en underliggende eller fortolket mening (Braun & Clarke, 2022, p. 35). I dette speciale foretages kodning på det latente niveau, da formålet er at udforske relevansen af tre forudbestemte teorier.

Den tredje fase i RTA omhandler den begyndende udvikling af *temaer*, der afspejler mønstre af fælles mening, som aktivt skabes af forskeren på baggrund af de data, man arbejder med. Dette foregår ved at samle koder i klynger, såfremt disse koder afspejler samme mening og er relevante for ens forskningsspørgsmål (Braun & Clarke, 2022, p. 35). Herefter skal de dele af dataene, som relaterer sig til det enkelte tema, indsamles, når man vurderer, at det er muligt at besvare ens forskningsspørgsmål med temaerne og at disse afspejler datasættet (Braun & Clarke, 2022, p. 35). Den fjerde fase i RTA omhandler evaluering af disse begyndende temaer, hvor de revideres, kombineres eller kasseres efter behov. Dette indebærer en undersøgelse af, hvorvidt de giver mening i relation til hele datasættet og de kodede delelementer, samt om de bidrager med en anvendelig analyse. Man kigger man på, om de formidler et fælles mønster i dataene på en overbevisende måde, og tilsammen afspejler de mønstre, der er mest relevante i forhold til forskningsspørgsmålet (Braun & Clarke, 2022, p. 35). Den femte fase i RTA indebærer en finjustering af temaerne, hvor man skriver en kort opsummering af det enkelte tema, tildeler det et navn og kontrollerer, at det afspejler en solid konceptuel eller essentiel kerne og er tydeligt afgrænset (Braun & Clarke, 2022, p. 36).

Den sjette fase i RTA vedrører det at færdiggøre den formelle afrapporteringen af analysen, der ofte er påbegyndt i tredje fase. Denne afrapportering skulle gerne besvare ens forskningsspørgsmål ved at fortælle en historie om dataene, der både fremstår overbevisende og sammenhængende. Dette gøres ved at inddrage stærke og levende eksempler fra dataene i et analytisk narrativ (Braun & Clarke, 2022, p. 36).

Ifølge Braun og Clarke (2022, p. 10) kan kodning og udvikling af temaer i RTA enten foregå *induktivt*, hvor det styres af det indhold, som er i dataene eller *deduktivt*, hvor det sker med udgangspunkt i teorier, der fungerer som en linse, man analyserer dataene igennem (Braun & Clarke, 2022, p. 10). I dette speciale vil kodning og

udvikling af temaerne foregå deduktivt, da formålet er af udforske, hvordan tre udvalgte teorier kan bidrage til at forstå fraværende klimahandling. Når man foretager RTA med en deduktiv tilgang som i dette speciale, så indebærer det imidlertid ikke en test af teorier eller hypoteser, men snarere en analyse, hvor dataene udforskes (Braun & Clarke, 2022, p. 210), eller fortolkes på baggrund af teori (Braun & Clarke, 2022, p. 208), mens man stadig forholder sig åben og nysgerrig. Dette kommer f.eks. til udtryk ved, at man ikke blot undersøger, *hvorvidt* en given teori understøttes af dataene, men også *hvordan* den gør eller ikke gør det. Man søger altså hverken at få dataene til at afspejle ens forudfattede meninger eller kun formidle de steder, hvor dataene passer med en given teori (Braun & Clarke, 2022, p. 210). Dette stemmer overens med specialets filosofisk-hermeneutiske tilgang, idet Gadamer (2004a, p. 256) understreger, at det er vigtigt at man tilgår forståelse af noget med en åbenhed over for dets egen mening i stedet for at lade sig styre af sine forudgående forståelser. Specialets undersøgelse af *hvordan* de tre psykologiske teorier kan bidrage til at forstå fraværende klimahandling, vil således basere sig på en åbenhed for, at teorierne potentiel ikke er relevante hertil eller kun i begrænset omfang, hvilket diskuteres i sektion 8.

5.2.1 Den subjektive og reflektive forsker

Noget af det, som kendetegner RTA, er, at den bygger på en forståelse af forskerens subjektivitet, som noget, der bidrager positivt til produktionen af viden (Braun & Clarke, 2019, p. 591). Dette passer godt med specialets filosofisk-hermeneutiske tilgang, idet Gadamer (2004a, p. 254f) beskriver, at forståelse og fortolkning af tekster kun kan finde sted, hvis det foregår med udgangspunkt i vores forudgående meninger om eller forventninger til, hvad teksterne betyder. Herudover kendetegnes RTA også ved dens anskuelse af forskerens *refleksivitet* som noget vigtigt. Når en forsker er reflektiv, vil det blandt andet sige, at vedkommende forholder sig kritisk til sin rolle ved udførelsen af forskning (Braun & Clarke, 2022, p. 5). Dette stemmer også overens med specialets filosofisk-hermeneutiske tilgang, idet Gadamer (2004a, p. 256) understreger vigtigheden af, at bevidstgøre, tydeliggøre og tage sig forudindtaget til sig, når man skal forstå en tekst. Det følgende vil nu beskrive specialets etiske overvejelser.

5.3 Etik

For at sikre en etisk forskningsproces er følgende tiltag implementeret på det *mikro-etiske* plan, som omhandler beskyttelse af informanter (Brinkmann, 2025, p. 603). Først og fremmest er undersøgelsen udført i overensstemmelse med databeskyttelsesforordningen (GDPR). Dette betyder, at alle informanter har underskrevet en samtykkeerklæring, der har til formål at sikre, at deres deltagelse er foregået på et frivilligt og informeret grundlag. I denne samtykkeerklæring, som kan findes i bilag 1, informeres alle informanter om specialets formål, hvilke persondata der indsamles om dem, hvad de bruges til, hvordan og hvor længe de lagres, og hvornår de slettes. For at sikre beskyttelse af interviewdeltagernes identitet (a) vil alle interviews blive afholdt gennem Microsoft Teams; (b) vil kommunikation med interviewdeltagerne så vidt muligt foregå gennem Microsoft Outlook; (c) vil alle lydoptagelser blive lagret forsvarligt og utilgængeligt for andre end specialets forfatter; (d) vil alle interviews blive transskriberet i anonymiseret format. Alle informanter er herudover informeret om, at de til enhver tid kan afslutte interviewet eller trække samtykket tilbage, og at de har mulighed for at læse transskriptionen af deres interview.

6. Teori

Denne sektion vil nu gennemgå de psykologiske teorier, som specialet undersøger. Først redegøres der for Leon Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans, efterfulgt af Albert Banduras (1986) socialkognitive teori og til sidst Daniel Kahnemans (2011) to-system-model.

6.1 Teorien om kognitiv dissonans

Dette afsnit vil nu redegøre for Leon Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans. Denne teori beskriver, at mennesker grundlæggende er optaget af at opretholde en indre tilstand af konsistens, i.e. *konsonans* (Festinger, 1957, pp. 1-3), som opstår, når to elementer i vores kognition er forenelige med hinanden (Festinger, 1957, p. 15). Vi søger derfor at undgå en indre tilstand af inkonsistens, i.e. *dissonans* eller *kognitiv dissonans* (Festinger, 1957, pp. 1-3), der finder sted, når to elementer i vores kognition ikke stemmer overens med hinanden (Festinger, 1957, p. 13f). Dette er nemlig psykisk ubehageligt for os (Festinger, 1957, p. 3). Kognitiv dissonans og konsonans skal altså grundlæggende set forstås som forskellige måder, hvorpå to kognitive elementer kan

stå i forhold til hinanden (Festinger, 1957, p. 11). Disse *kognitive elementer* afspejler hver især specifikke former for viden, vi er i besiddelse af (Festinger, 1957, p. 9f). *Viden* kan i denne sammenhæng referere til forskellige ting, herunder den viden, vi har om os selv – for eksempel vores adfærd, følelser og ønsker. Dertil kan det også referere til den viden, vi har om vores omgivelser, såsom det at vide, hvad forskellige ting fører til. Det kan imidlertid også referere til vores holdninger, attituder og værdier, selvom det ikke er sådan, begrebet almindeligvis anvendes (Festinger, 1957, p. 9f). Det kan altså for eksempel skabe kognitiv dissonans hos et menneske, der spiser kød og flyver flere gange årligt, hvis vedkommende samtidig mener, at klimaforandringerne skal stoppes.

Ifølge Festinger (1957, p. 4) findes der nogle bestemte situationer, hvor kognitiv dissonans typisk opstår. En af disse situationer er, når der sker noget nyt eller vi kommer i besiddelse af nye informanter, som ikke passer med vores eksisterende viden (Festinger, 1957, p. 4). En anden er, når vi befinder os i en sammenhæng, hvor vi er nødsaget til at beslutte os eller danne en mening om noget. Dette skyldes, at situationer ofte er uklare og det derfor kan være svært at mene eller gøre noget, uden at det i et vist omfang er uforeneligt med visse dele af den viden, man har. Det, at der findes kognitiv dissonans, skal således forstås som en uundgåelig del af vores hverdag (Festinger, 1957, p. 4f), og når den forekommer, så vil den skabe et pres for at gøre den mindre eller få den fjernet fuldstændigt (Festinger, 1957, p. 18). Tilstedeværelsen af dette pres og dermed også kognitiv dissonans kommer altså til udtryk gennem en række forskellige aktiviteter, som har til hensigt at mindske kognitiv dissonans, samt at undgå dens forøgelse (Festinger, 1957, p. 31). Det følgende vil nu præsentere teoriens beskrivelser af disse aktiviteter.

Ifølge Festinger (1957, p. 18) er det muligt for os at fjerne kognitiv dissonans fuldstændigt ved at ændre ét af de to involverede kognitive elementer. Når dette kognitive element repræsenterer en given adfærd, så vil det at ændre denne adfærd også ændre det kognitive element, eftersom kognitive elementer retter sig efter forandringer af virkeligheden (Festinger, 1957, p. 19). Hvis der eksempelvis er opstået kognitiv dissonans hos en person, fordi vedkommende gerne vil passe på Jorden, men stadig flyver, så vil det at stoppe med at flyve eliminere denne kognitive dissonans.

Det samme gør sig gældende, hvis det kognitive element repræsenterer et menneskes omgivelser, hvor en ændring af disse omgivelser også vil ændre det kognitive element. Sådanne ændringer er imidlertid mere vanskelige for os at foretage

sammenlignet med det at ændre af vores adfærd, da det kræver, at vi har en tilstrækkelig grad af kontrol over disse omgivelser (Festinger, 1957, p. 19f). Det er dog også muligt at ændre kognitive elementer, som retter sig efter virkelige omstændigheder, uden at ændre disse omstændigheder. Sådanne ændringer indebærer, at man enten ignorerer virkeligheden eller modarbejder den (Festinger, 1957, p. 21). Hvis man for eksempel ryger og kender til adfærdens skadelige virkning på helbredet, så kan man ved at overbevise sig selv om, at det ikke er skadeligt, reducere eller eliminere den kognitive dissonans, som adfærden er med til at skabe (Festinger, 1957, p. 6).

Ifølge Festinger (1957, pp. 24-27) kan der være en række omstændigheder, som gør det sværere for os at ændre kognitive elementer, der relaterer sig til en given adfærd. Nogle af disse omstændigheder inkluderer henholdsvis, at (a) en ændring af adfærden medfører, at vi taber noget, samt at det kan være ubehageligt og smertefuldt for os at gennemføre; (b) at denne ændring kan skabe kognitiv dissonans i sammenspil med mange andre kognitive elementer; (c) at adfærden er umulig for os at ændre, samt at (d) den er tilfredsstillende at have (Festinger, 1957, pp. 24-27). Blandt de omstændigheder, som kan gøre det sværere at ændre kognitive elementer, der relaterer sig til omgivelserne, er (a) det at adfærdsændringen skaber kognitiv dissonans i sammenspil med mange andre kognitive elementer, (b) at det er svært at finde mennesker, som støtter ændringen af en virkelighed, der er socialt etableret; (c) at det kognitive element vedrører noget i omgivelserne, der er så utvetydigt, at det næsten er umuligt at ændre (Festinger, 1957, pp. 26-27).

Der findes imidlertid også tilfælde, hvor det ikke er muligt at fjerne kognitiv dissonans ved at ændre et kognitivt element (Festinger, 1957, p. 21). Her kan man dog tilføre kognitive elementer, man ikke tidligere havde, til at mindske den samlede grad af kognitiv dissonans, som involverer et af de kognitive elementer. Dette indebærer, at man tilføjer nye kognitive elementer, der er forenelige med dette kognitive element, så andelen af kognitive elementer, der ikke er forenelige med det, reduceres (Festinger, 1957, p. 21f). Hvis man for eksempel har kognitiv dissonans, fordi man kender til konsekvenserne af rygning, men fortsat ryger, så kan man mindske den samlede grad af kognitiv dissonans ved øge andelen af kognitive elementer, der er forenelige med fortsat at ryge (Festinger, 1957, p. 21f). Den kognitive dissonans, som ens adfærd er med til at skabe, kan nemlig reduceres eller elimineres ved at man rationaliserer eller bortforklarer adfærden over for sig selv (Festinger, 1957, p. 2). For et menneske der

gerne vil, at klimaforandringerne stoppes, men samtidig rejser meget med fly, kan det eksempelvis reducere eller eliminere kognitiv dissonans, at vedkommende overbeviser sig selv om, at drivhusgasudledningerne herfra er ubetydelige i en større sammenhæng.

I disse tilfælde, hvor det ikke er muligt at fjerne kognitiv dissonans ved at ændre et kognitivt element, vil mennesker sandsynligvis gøre en indsats for selektivt at lede efter informationer, der kan gøre den samlede kognitive dissonans mindre og styre udenom dem, der risikerer at forøge den (Festinger, 1957, p. 21f). Det forholder sig nemlig generelt sådan, at mennesker ikke blot forsøger at mindske kognitiv dissonans, men også gør en indsats for at undgå omstændigheder og informationer, der kan forventes at forøge den (Festinger, 1957, p. 3). Dette kommer for eksempel til udtryk ved, at vi selektivt udvælger de mennesker, vi diskuterer med og søger støtte fra, når vi vil ændre et kognitivt element eller tilføje et nyt (Festinger, 1957, p. 30).

6.2 Den socialkognitive teori

Det følgende afsnit vil nu redegøre for Albert Banduras (1986) socialkognitive teori. Denne teori beskæftiger sig med at forklare den menneskelige natur fra et agentisk perspektiv. Her forstås mennesker som intentionelt handlende *agenter*, der har evnen til påvirke deres livsomstændigheder og måde at virke på, altså evnen til at udøve *agens* (Bandura, 2023, p. 1f). Mennesker er med andre ord "*selv-organisierende, pro-aktive, selv-reflekterende, og selv-regulerende*" væsener, hvis personlige kvaliteter ikke blot styres af biologi og miljø, men snarere udgør en kausal faktor i sig selv (Bandura, 2023, p. 6, egen oversættelse). Ifølge Bandura (2023, p. 11) skal mennesker altså ikke forstås som nogen, der på robotagtig og forprogrammeret vis reagerer på deres omgivelser. De skal imidlertid heller ikke forstås som selvstyrende agenter, der er uafhængige af den sociale kontekst, de er formet af, og som de befinder sig i (Bandura, 2023, p. 53).

Den socialkognitive teori tager nemlig udgangspunkt i en tredimensionel og reciprok kausalitetsforståelse, der forklarer menneskers måde at fungere på, som noget, der afhænger af tre forskellige kategorier af determinanter, som påvirker hinanden internt (Bandura, 2023, p. 10). Disse inkluderer først og fremmest (a) *intrapersonelle determinanter*, der omfatter et menneskes personlige egenskaber og medfødte biologiske forudsætninger samt kognitive og affektive processer (Bandura, 2023, p. 9f). Ifølge Bandura (2023, p. 11f) er det på baggrund af disse intrapersonelle

determinanternes kausale indflydelse, at mennesker opnår muligheden for at udøve agens. Den næste kategori indebærer (b) *adfærdsmæssige determinanter*, som henviser til et menneskes handlinger. Den sidste kategori omfatter (c) *miljømæssige determinanter*, der dækker over den indflydelse, omgivelserne har på et menneske, hvilket bl.a. kommer til udtryk gennem social modellering (Bandura, 2023, p. 9f), som beskrives senere i afsnittet (se underafsnit 5.3.4). I det følgende vil vi nu gennemgå tre centrale psykologiske egenskaber, der ifølge Bandura (2023, p. 6), faciliterer menneskelig agens.

6.2.1 Forudtænkning

Den første af disse psykologiske egenskaber er *forudtænkning* (fore-thought), der består af tre forskellige processer, der relaterer sig til fremtiden og tilsammen regulerer et menneskes nutidige adfærd. Disse processer inkluderer henholdsvis (1) det at forholde sig strategisk til og planlægge fremtidig adfærd, samt (2) at fastsætte mål for, hvad man gerne vil opnå. Herudover omfatter forudtænkning også (3) det at vurdere, hvad det sandsynlige udfald vil være, hvis man handler målrettet i en given sammenhæng (Bandura, 2023, p. 6). Bandura (1986, p. 391) kalder disse vurderinger for *udfaldsforventninger* (outcome expectations). Disse udfaldsforventninger fungerer som et grundlag for menneskers regulering af egen adfærd (Bandura, 2001, p. 7). Dette kommer, ifølge Bandura (2001, p. 7), til udtryk ved, at vi vælger at handle på måder, der kan forventes at resultere i positive udfald og generelt set undgår have en adfærd, der medfører straf eller har et utilfredsstillende udfald.

6.2.2 Selvreaktivitet

Den anden af de psykologiske egenskaber, som faciliterer menneskelig agens, er *selvreaktivitet* (Bandura, 2023, p. 6), der omhandler den evne, vi mennesker har til at udøve kontrol over vores egne handlinger ved at sanktionere os selv. Dette indebærer for det første, at vi foretager vurderinger af, om vores handlinger stemmer overens med internaliserede standarder for, hvordan vi bør agere. Når disse vurderinger er foretaget, iværksættes såkaldte evaluerende selvreaktioner. Disse kan enten være positive eller negative alt efter, hvor forenelige vores handlinger er med de førnævnte standarder (Bandura, 1991 if., Bandura, 2023, p. 6). Vi reagerer med selvrespekt, når adfærden

og disse standarder stemmer overens og selvforagt, hvis dette ikke er tilfældet (Bandura, 2023, p. 6).

Ifølge Bandura (2023, p. 128) skal vores evne til at regulere os selv imidlertid ikke forstås som en kontrolmekanisme, der ikke kan undgås. Det er nemlig muligt for os at afkoble vores selvreaktioner i visse sammenhænge og tilkoble dem i andre. Dette gør det muligt for os til tider at handle på måder, der ikke er i overensstemmelse med de moralske standarder, vi har. Denne *moralske afkobling* faciliteres hovedsageligt på baggrund af nogle bestemte psykologiske mekanismer (Bandura, 2023, p. 128). Dette inkluderer først og fremmest (a) *moralsk retfærdiggørelse*, hvor et menneske får retfærdiggjort sin umoralske adfærd over for sig selv ved at ændre sin forståelse af den. Her tildeler man den et moralsk formål, og således gør den socialt og personligt acceptabel (Bandura, 2023, p. 128f). Dernæst omfatter det (b) *eufemistisk sprogbrug*, som omhandler det at ændre den måde, hvorpå noget fremstår, ved at kalde det noget andet. Herigennem kan man eksempelvis gøre sin destruktive adfærd til noget harmløst og dermed fritage sig selv fra et personligt ansvar (Bandura, 2023, pp. 128, 130). Herudover indebærer de (c) *fordelagtig sammenligning*, hvor man påvirker fortolkningen af umoralsk adfærd ved at sammenligne det med noget, der er mere forkasteligt. Herigennem kan man få sin egen destruktive adfærd til at fremstå i et mere positivt lys (Bandura, 2023, pp. 128, 130). Derudover rummer de (d) *ansvarsforskydning*, hvor man fritager sig selv fra at have ansvar for egen adfærd ved at placere dette ansvar hos autoriteter. Herigennem kan man slippe for at begrænse sig selv (Bandura, 2023, pp. 128, 131). Dertil inkluderer de (e) *udspredning af ansvar*, hvor ansvar for uacceptabel adfærd spredes mellem flere mennesker, som resulterer i en utydelig forbindelse mellem den enkeltes adfærd og de konsekvenser, denne har. Dette gør, at selv-sanktioner bliver mindre afskrækkende. Denne mekanisme kommer eksempelvis til udtryk i forbindelse med kollektiv handling: når en gruppe af mennesker forvolder skade, så kan størstedelen af ansvaret placeres hos de andre i gruppen (Bandura, 2023, pp. 128, 132). Hertil inkluderer de også (f) *ignorering eller forvrængning af konsekvenser*, hvor det at ignorere skadelige konsekvenser, som følger af ens handlinger, eller at fremstille dem på en misvisende måde, kan resultere i, at ens selv-reaktioner bliver mindre virksomme. At fremstille disse konsekvenser på en misvisende måde inkluderer eksempelvis det at forvrænge eller minimere dem, eller det at være overbevist om, at de ikke findes (Bandura, 2023, pp. 128, 132). Slutteligt omfatter de også (g) *dehumanisering*,

der omhandler det at anse andre for mindre menneskelige, hvilket blandt andet reducerer den empati, man føler over for dem (Bandura, 2023, pp. 128, 133).

6.2.3 Selvrefleksion

Den tredje og sidste psykologiske egenskab, som faciliterer menneskelig agens, er *selvrefleksion*, der omhandler vores evne til at reflektere over os selv, hvilket blandt andet inkluderer det at reflektere over self-efficacy (Bandura, 2023, p. 6f). Ifølge Bandura (2023, pp. 7, 53) skal vores *overbevisninger om self-efficacy* anses for den psykologiske mekanisme, som har størst betydning for vores evne til udøve agens. Disse overbevisninger refererer til det enkelte menneskes vurderinger af, hvorvidt vedkommende er i stand til at handle på måder, der resulterer i en given præstation. Dette omhandler ikke vurderinger af egne evner, men snarere de muligheder man har for at bruge dem (Bandura, 1986, p. 391). Det omhandler f.eks. ikke ens vurderinger af, hvorvidt man har evnerne til at stoppe med at flyve eller spise animalske fødevarer, men snarere om man vil lykkes med det.

Disse overbevisninger om self-efficacy er noget, der kan variere med hensyn til styrke, og kan være forskellige alt efter, hvilke aktiviteter, der er tale om (Bandura, 1986, p. 396f). Et menneske kan for eksempel have en meget stærk overbevisning om self-efficacy i relation til det lade være med at flyve, men have en svag overbevisning om self-efficacy i relation til det at stoppe med at spise kød.

Overbevisninger om self-efficacy påvirker fire forskellige psykologiske processer og har herigennem indflydelse på et menneskes adfærd. Dette inkluderer for det første (a) selektionsprocesser, som omhandler det at udvælge de miljøer og aktiviteter, man henholdsvis vil eksponere sig for og engagere sig i (Bandura, 2023, p. 55). Når mennesker vurderer, at de ikke kan mestre en situation eller aktivitet, så er de tilbøjelige til at undgå den. På samme måde vil de være tilbøjelige til at give sig i kast med en aktivitet, når de vurderer, at de kan mestre den (Bandura, 2023, p. 56).

Dernæst inkluderer det (b) kognitive processer (Bandura, 2023, p. 55), hvor vores overbevisninger om self-efficacy påvirker de måder vi tænker på og derigennem vores præstationer. Dette kommer blandt andet til udtryk, når vi forestiller os fremtidige scenarier (Bandura, 2023, p. 57). Mennesker der er meget overbeviste om, at de kan præstere på en given måde, forestiller sig scenarier, hvor dette lykkes for dem, hvilket har en positiv indflydelse på deres indsats. Er man derimod ikke overbevist

om, at man kan præstere på en given måde, vil man således være mere tilbøjelig til at forestille sig scenarier, hvor man fejler, hvilket har en negativ indflydelse på ens præstation (Bandura, 2023, p. 57).

Herudover har vores overbevisninger om self-efficacy indflydelse på (c) motiverende processer (Bandura, 2023, p. 55). I den sammenhæng påvirker de, hvor motiverede vi er, når vi forsøger at udføre noget, altså hvor stor en indsats vi leverer, og hvor vedholdende vi er, når dette udfordres. Når graden af tiltro til egen formåen falder, vil motivationen også gøre det (Bandura, 2023, p. 58). Slutteligt påvirker overbevisninger om self-efficacy også (d) affektive processer (Bandura, 2023, p. 55), altså hvor stressede og fortvivlede vi er, når vi udsættes for noget truende eller der kræves meget af os (Bandura, 2023, p. 60).

6.2.4 Modellering

Selvom de tre ovennævnte psykologiske egenskaber – forudtænkning, selv-reaktivitet og selv-refleksion – udgør en forudsætning for menneskelig agens, så kan de ikke i sig selv sikre dens effektivitet. Det er derimod på baggrund af læring gennem eksponering for sociale modeller, at effektiv agens bliver mulig (Bandura, 2023, p. 27). Ifølge den socialkognitive teori er det nemlig gennem modellering, at mennesker lærer størstedelen af sin adfærd. *Modellering* refererer til forskellige former for psykologisk sammenligning, hvor individer tilegner sig regler for adfærd gennem iagttagelse af andre mennesker, som derefter anvendes til at vejlede egen adfærd (Bandura, 1986, p. 47f). Individer kan altså med andre ord lære en given adfærd gennem modellering ved blot at iagttage en *model*, som udviser denne adfærd. Disse modeller kan både være til stede fysisk eller symbolsk gennem billeder eller ord, der enten fremstår i printede eller elektroniske medier (Bandura, 2023, p. 28f).

Ifølge Bandura (1986, p. 49, 2023, p. 33) kan der opstå en række forskellige effekter på baggrund af modellering. Blandt disse effekter er *observationslæring*, som forekommer, når individer iagttager andre mennesker udføre bestemte handlinger og herigennem tilegner sig nye måder at handle på (Bandura, 1986, p. 49, 2023, p. 31).

Når et individ allerede har tilegnet sig en given adfærd, så kan modellering påvirke den grad af hæmning, vedkommende har på den pågældende adfærd (Bandura, 1986, p. 49, 2023, p. 31f). Dette kan komme til udtryk gennem *hæmmende effekter*, som typisk opstår, når individer ser, at andre straffes for at handle på en given måde

og derfor bliver mindre tilbøjelige til at gøre det samme. I modsætning hertil kan det også komme til udtryk gennem *ikke-hæmmende effekter*, hvor individer bliver mere tilbøjelig til at have en given adfærd. Dette skyldes ofte, at de ser andre have den pågældende adfærd uden at blive straffet for det (Bandura, 1986, p. 49, 2023, p. 32).

Slutteligt kan modellering også resultere i *responsfaciliterende effekter* (response facilitation effects), hvor andres adfærd, får individer til at handle på lignende måder, når de allerede har tilegnet sig den pågældende adfærd (Bandura, 1986, p. 49f, 2023, p. 32).

6.3 To-system-modellen

Dette afsnit vil nu redegøre for Daniel Kahnemans (2011) *to-system-model*, der præsenterer en bestemt forståelse af, hvordan sindet fungerer, som kan anvendes til at forklare menneskers vurderings- og beslutningsprocesser. Modellen beskriver grundlæggende sindets funktion som et sammenspil mellem to systemer (Kahneman, 2011), der hver især udgør kilderne til forskellige former for tænkning (Kahneman, 2011, p. 13). Det ene af disse systemer, *system 1*, er kilden til *hurtig tænkning*, som først og fremmest refererer til de perceptions- og hukommelsesprocesser, der finder sted automatisk. Herudover refererer det også til to forskellige manifestationer af intuitiv tænkning (Kahneman, 2011, p. 13). Den ene af disse er formet af ekspertise, mens den anden er præget af *heuristikker* (Kahneman, 2024, p. 21), der skal forstås som enkle fremgangsmåder til at besvare komplicerede spørgsmål, hvor man leverer tilstrækkelige svar, der i mange tilfælde er fejlbehæftede (Kahneman, 2011, p. 98). Det andet af systemerne, *system 2*, er derimod kilden til *langsom tænkning*, som refererer til bevidst tænkning, der kræver mere af os og tager længere tid (Kahneman, 2011, p. 13). Disse systemer skal ikke forstås som systemer i den forstand, at de er entiteter, som udgøres af mindre bestanddele, der påvirker hinanden indbyrdes. De er heller ikke noget, som kan lokaliseres i vores hjerner (Kahneman, 2011, p. 29) eller for den sags skyld eksisterer andre steder (Kahneman, 2011, p. 415). Systemerne skal snarere forstås som aktører i sindet – en metafor, der kan anvendes til at beskrive mental aktivitet (Kahneman, 2011, p. 13). Når man for eksempel siger, at system 1 står for noget, så betyder det blot, at dette foregår automatisk. Foretages noget derimod af system 2, så betyder det til sammenligning, at det foregår med en fokuseret opmærksomhed (Kahneman, 2011, p. 415).

Ifølge Kahneman (2011, p. 28) kan disse aktører, dvs. system 1 og 2, forstås således, at de har hver deres personlighed, og at der er bestemte ting, de kan og ikke kan. System 1 er eksempelvis kendetegnet ved, at det *"opererer automatisk og hurtigt, med lille eller ingen anstrengelse og uden en fornemmelse af frivillig kontrol"* (Kahneman, 2011, p. 20, egen oversættelse). Herudover kan det karakteriseres som impulsivt og intuitivt (Kahneman, 2011, p. 48), og har ingen kapacitetsbegrænsninger (Kahneman, 2011, p. 416). Det er hele tiden i gang med at foretage en masse beregninger (Kahneman, 2011, p. 95) samt at observere og vurdere sindets aktiviteter og det, der foregår i vores omgivelser (Kahneman, 2011, p. 89). System 1 foretager kontinuerligt vurderinger af om de situationer, vi befinder os i, er gode eller dårlige, om vi bør flygte eller nærme os, samt om der er muligheder eller trusler til stede, og hvor truende vi i så fald er (Kahneman, 2011, p. 90). I den forbindelse anser det også symbolske trusler for truende – for eksempel hvis man tænker på negative begivenheder (Kahneman, 2011, p. 301). I de situationer, hvor vi konfronteres med en alvorlige og akutte trusler, er det også system 1, der får os til at reagere hurtigt og selvbeskyttende (Kahneman, 2011, p. 35). En anden egenskab, som kendetegner system 1, er herudover vores medfødte tilbøjelighed til undgåelse af tab (Kahneman, 2011, p. 21). Når det foretager sine automatiske vurderinger, vil disse med andre ord være præget af *tabsaversion* (Kahneman, 2011, p. 296), som indebærer, at det betyder mere for os, og at vi har en kraftigere reaktion, når vi mister noget, vi har, end når vi får noget nyt (Kahneman, 2011, p. 282f). Gennem denne tabsaversion er vi således påvirket af en konservativ kraft, der foretrækker at opretholde vores livsomstændigheder og ændre dem meget lidt (Kahneman, 2011, p. 305). Tabsaversion indebærer med andre ord, at vi er påvirket af et bias, der gør os tilbøjelige til ikke at bevæge os for langt væk fra status quo (Kahneman, 2011, p. 305).

System 2 kan til sammenligning kendetegnes ved udføre aktiviteter, der er mentalt krævende (Kahneman, 2011, p. 31f), som det giver opmærksomhed, når det er nødvendigt (Kahneman, 2011, p. 21). Herudover kan det karakteriseres som forsigtigt, ræsonnerende (Kahneman, 2011, p. 48) og bevidst (Kahneman, 2011, p. 27), men også dovent, da det gerne vil bruge så få ressourcer som muligt (Kahneman, 2011, p. 31). System 2 er nemlig underlagt kapacitetsbegrænsninger og reagerer derfor på overbelastninger ved at fordele opmærksomhed således, at de vigtigste aktiviteter prioriteres, mens overskuddet løbende fordeles til resterende opgaver (Kahneman, 2011, p. 35). En af systemets vigtigste opgaver er, at overvåge de forslag til tanker og adfærd, som

kommer fra system 1, og samtidig afgøre hvorvidt de skal realiseres, korrigeres eller undertrykkes (Kahneman, 2011, p. 44). System 2 skal på denne måde forstås som vores selvregulerende instans (Kahneman, 2011, p. 26).

Ifølge Kahneman (2011, p. 24) har systemerne det til fælles, at de hele tiden arbejder, når vi befinder os i en vågen tilstand. Her befinder system 2 sig som regel i en besparelsestilstand, hvor det kun har få ressourcer i anvendelse, mens det konstant modtager inputs fra system 1, såsom *"indtryk, intuitioner, intentioner og følelser"* (Kahneman, 2011, p. 24, egen oversættelse). System 2 godkender for det meste de forslag, som kommer fra system 1, og lader dem udgøre vores tanker og handlinger med få eller ingen korrektioner (Kahneman, 2011, p. 24). Årsagen til dette skal findes i system 2's dovenskab (Kahneman, 2011, p. 31). System 1 varetager altså ofte det, vi foretager os og tænker (Kahneman, 2011, p. 416), og det er først, når det møder en udfordring, som det ikke kan løse, at system 2 tager over og foretager en mere avanceret problemløsning (Kahneman, 2011, p. 24). På denne måde har systemerne hver deres rolle, hvilket er effektivt, idet de herigennem formår at præstere mere og bruge færre kræfter på det. Dette er generelt en velfungerende arbejdsdeling på grund af system 1, der ofte fungerer meget godt (Kahneman, 2011, p. 24).

7. Analyse

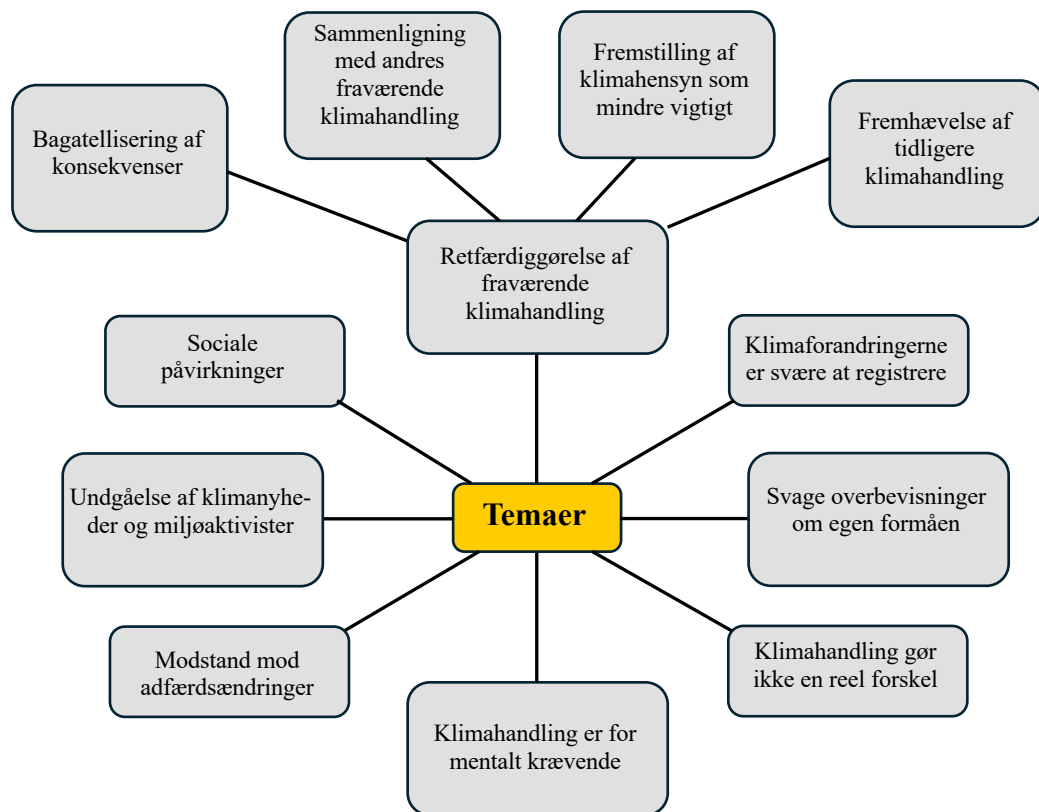
I denne sektion vil specialets reflektive tematiske analyse blive præsenteret. Først introduceres de identificerede temaer, hvorefter de gennemgås enkeltvis med inddragelse af illustrative citater fra interviewene, som fortolkes i lyset af specialets teorier.

7.1 Introduktion af identificerede temaer

Analysen identificerede følgende temaer: (a) retfærdiggørelse af fraværende klimahandling; (b) undgåelse af klimanyheder og miljøaktivister; (c) klimahandling gør ikke en reel forskel; (d) svage overbevisninger om egen formåen; (e) sociale påvirkninger; (f) klimahandling bliver for mentalt krævende; (g) modstand mod adfærdsændringer; (h) klimaforandringerne er svære at registrere. I relation til det første af disse temaer identificerede analysen herudover følgende undertemaer: fremhævelse af tidligere klimahandling; sammenligning med andres fraværende klimahandling; fremstilling af klimahensyn som mindre vigtigt; bagatellisering af konsekvenser; ansvarsfralæggelse. En samlet oversigt over de identificerede temaer kan findes i figur 2.

Figur 2

Oversigt over temaer

7.2 Retfærdiggørelse af fraværende klimahandling

Et af temaerne i interviewene er, at informanterne anvender forskellige argumenter over for dem selv til at retfærdiggøre, at de ikke handler klimavenligt, hvilket potentielt bidrager til at vedligeholde deres adfærd. Informanterne legitimerede deres fraværende klimahandling ved at fortælle dem selv, at (a) de gode til at handle klimavenligt på andre tidspunkter; at (b) der er andre, som handler mindre klimavenligt end dem; at (c) det tjener et formål, som er vigtigere end hensynet til klimaet; og at (d) det stort set er ubetydeligt, hvis de gør det. En af informanterne legitimerede herudover sin fraværende klimahandling ved at fortælle sig selv, at (e) det er regeringens skyld, at vedkommende ikke handler klimavenligt. Da de første fire argumenter forekommer hos flere af informanterne, vil disse blive præsenteret som temaets undertemaer, der nu vil blive gennemgået.

7.2.1 Fremhævelse af tidligere klimahandling

Flere af informanterne legitimerer deres fraværende klimahandling ved at fortælle dem selv, at de har været gode til at handle klimavenligt på andre tidspunkter. Dette kommer eksempelvis til udtryk hos Interviewperson A, der beskrev, at vedkommende nogle gange tillader sig selv at spise kød eller købe nyproduceret tøj ved at tænke, at vedkommende har været god til ikke at gøre det i andre sammenhænge:

Jeg tror også, at jeg nogle gange tænker, at jeg har spist så lidt kød i min levetid eller min ungdom, at det er okay, at jeg nogle gange køber kød. [...]. Jeg tror også, at jeg nogle gange argumenterer for mig selv om, at jeg faktisk ofte er rigtig god, fordi jeg går meget op i det og måske halvtreds procent af, hvad jeg køber af tøj, er genbrug. Så nogle gange kan jeg også argumentere og sige, at man også godt må købe nyt (Bilag 2, l. 163-169).

Fænomenet viser sig også hos Interviewperson C, der beskrev, at vedkommende nogle gange fortæller sig selv, at vedkommende ikke længere køber nyproduceret tøj og derfor gerne må handle mindre klimavenligt i en anden sammenhæng: *"jeg køber jo ikke længere nyt tøj. Så må jeg godt det her. Så må jeg godt synde herovre"* (Bilag 4, l. 540). Dette undertema viser, hvordan nogle af informanterne anvender deres tidligere klimahandlinger som et tilgodebevis, der legitimerer senere fravær af klimahandling, eller som Interviewperson A beskriver det: *"et lille golden pass til ikke at være fantastisk på andre tidspunkter"* (Bilag 2, l. 584-585). Dette undertema kan, jf. Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans, fortolkes som udtryk for, at informanterne tilfører nye kognitive elementer i form af tanken om, at det er acceptabelt at handle mindre klimavenligt i nogle situationer, når de er gode til at gøre det i andre. Dette bidrager, jf. Festinger (1957), til at fjerne eller reducere den kognitive dissonans – og dermed også det psykologiske ubehag – som deres fraværende klimahandling skaber, da de føler, at de bør leve klimavenligt (se bilag 2, l. 391-393; bilag 4, l. 238). Herigennem bliver det, jf. Festinger (1957), nemmere for informanterne at handle på måder, der ikke er klimavenlige, idet behovet for adfærdsændring mindskes eller forsvinder, hvilket potentielt kan bidrage til, at adfærden vedligeholdes.

7.2.2 Sammenligning med andres fraværende klimahandling

Informanterne legitimerede herudover deres fraværende klimahandling ved at fortælle dem selv, at der er andre, som handler mindre klimavenligt. Dette kommer for eksempel til udtryk hos Interviewperson A, der kan fortælle sig selv, at det er acceptabelt, at vedkommende nogle gange køber nyproduceret tøj, når vedkommende gør det mindre end andre mennesker:

Man kan godt nogle gange sætte sig selv over for og sige, at jeg er bedre end de fleste. For eksempel at købe nyt tøj og sådan noget, der vil jeg jo ofte mene, at jeg er bedre til ikke at købe nyt tøj i forhold til de fleste mennesker. Så kan man godt forsvare sig i nogle gange at købe noget nyt. I hvert fald i forhold til nogle af de der, man ser online, der køber sådan nogle kæmpe pakker af dårligt produceret tøj (Bilag 2, l. 218-223).

Den samme strategi kommer også til udtryk hos Interviewperson B og C, der blev spurgt, om de nogensinde har sammenlignet deres adfærd med noget, der er værre, for at retfærdiggøre, at de ikke selv handler klimavenligt. Dette bekræftede Interviewperson B, der sagde, at ”det har jeg helt sikkert som en eller anden copingstrategi i situationer førhen” (Bilag 3, l. 196). Interviewperson B forklarede, at det tidligere viste sig i forbindelse med retfærdiggørelse af flyvning, hvor vedkommende kunne fortælle sig selv, at ”de rige flyver meget i privatfly, derfor kan det retfærdiggøre, at jeg også en gang imellem godt kan” (Bilag 3, l. 204-205). Interviewperson C svarede tilsvarende, at vedkommende nogle gange legitimerer sit fravær af klimahandling ved at sammenligne sig selv med venner, der handler mindre klimavenligt end vedkommende selv:

”[...] det er helt sikkert, at jeg godt kan tænke over eller se nogle ting mine venner gør og så dømme det super hårdt. [...] og så tænke, at så gør jeg det jo meget godt [...]. Så er det okay, at jeg gør det her eller så er det okay, at jeg slacker lidt herovre” (Bilag 4, l. 546-549).

Dette undertema belyser, hvordan informanterne legitimerer deres fraværende klimahandling ved at sammenligne sig selv med andre, der handler mindre klimavenligt end dem selv. På baggrund af Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans, kan dette undertema fortolkes som udtryk for, at informanterne tilfører nye kognitive elementer,

der består i tanken om, at der findes andre, som handler mindre klimavenligt end dem selv, og at det derfor er acceptabelt, at de ikke gør det i nogle sammenhænge. Dette medvirker, jf. Festinger (1957), til at mindske eller fjerne den kognitive dissonans og det medhørende psykiske ubehag, som eksisterer med udgangspunkt i, at deres adfærd står i modsætning til deres følelse af ansvar for at leve klimavenligt (se bilag 2, l. 391-393; bilag 3, l. 395-397; bilag 4, l. 238). Denne legitimeringsstrategi gør det således, jf. Festinger (1957), lettere for informanterne at fortsætte med ikke at handle klimavenligt – for eksempel at flyve eller købe nyproduceret tøj – idet behovet for at ændre adfærden reduceres eller fjernes, hvilket muligvis bidrager til opretholde den.

Undertemaet kan imidlertid også fortolkes med udgangspunkt i Banduras (2023) socialkognitive teori, som udtryk for, at informanterne anvender fordelagtige sammenligninger til facilitere moralsk afkobling fra deres moralske standard: de gør det lettere for dem selv at handle på måder, der er uforenelige med deres følelse af ansvar for at handle klimavenligt (se bilag 2, l. 391-393; bilag 3, l. 395-397; bilag 4, l. 238).

7.2.3 Fremstilling af klimahensyn som mindre vigtigt

Flere af informanterne legitimerede hertil deres fraværende klimahandling ved at fortælle sig selv, at det tjener et formål, som er vigtigere end hensynet til klimaet. Dette kom eksempelvis til udtryk hos Interviewperson C, der sagde, at vedkommende retfærdiggør det ved at fortælle sig selv, at *”det jo også er vigtigt at komme ud og se verden og se nogle andre kulturer, og det er okay, at det koster noget på klimakontoen”* (Bilag 4, l. 507-508). En lignende udtalelse kan findes hos Interviewperson A, der blev spurgt, om vedkommende nogle gange retfærdiggør ikke at handle klimavenligt ved at fortælle sig selv, at det tjener et vigtigt formål, hvortil vedkommende svarede, at:

Det kommer an på, hvad man ser som et vigtigt formål. Det tænker jeg, når jeg lige pludselig vælger at købe kød, som jeg jo ikke har købt i mange år. For så at sige, at jeg synes, at jeg ikke får nok protein. Så tjener det jo et formål for mig omkring at få passet på min krop (Bilag 2, l. 172-175).

I begge disse eksempler forklarer informanterne, hvordan de retfærdiggør fraværet af klimahandling ved at tillægge det et vigtigt formål. Interviewperson A legitimerer det at spise kød ved at fortælle sig selv, at det er vigtigt for at få nok protein og dermed

pas på kroppen, mens Interviewperson C legitimerer det at rejse ved at forklare sig selv, at det er vigtigt, at man får oplevet verden og andre kulturer. På baggrund af Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans, kan dette fortolkes som udtryk for tilførsel af nye kognitive elementer, som indebærer tanken om, at det er acceptabelt at handle mindre klimavenligt – enten at rejse eller spise kød – fordi det tjener et formål, der er vigtigere end tage hensyn til klimaet. Tilførsel af sådanne kognitive elementer gør det, jf. Festinger (1957), muligt for informanterne at reducere eller eliminere den kognitive dissonans, som er opstået ved, at den ovennævnte adfærd er uforenelig med deres holdninger om, at de bør handle klimavenligt (se bilag 2, l. 391-393; bilag 4, l. 238). På denne måde kan informanterne, jf. Festinger (1957), reducere eller eliminere det psykologiske ubehag, som uoverensstemmelsen skaber, og dermed undgå eller reducere behovet for at ændre deres adfærd, hvilket kan medvirke til, at de ikke gør det.

7.2.4 Bagatellisering af konsekvenser

Et fjerde argument som flere af informanterne brugte til at retfærdiggøre over for dem selv, at de ikke handler klimavenligt, var, at konsekvenserne er ubetydelige. Dette kom for eksempel til udtryk hos Interviewperson B, der sagde, at:

Et andet argument for ikke at handle klimavenligt og ikke at tage de rigtige valg, er jo ... der bruger jeg ofte som undskyldning, at jeg er bare en lille mand. Et lille sandkorn i en stor ørken. Hvad betyder det, hvor jeg blæser hen? (Bilag 3, l. 336-339)

Et tilsvarende udsagn kan findes hos interviewperson C, der talte om det at rejse og i den forbindelse sagde, at vedkommende kan tænke, at ”hvis andre mennesker kan gøre det, så kan jeg vel også eller så gør det måske ikke så meget, at jeg gør det” (Bilag 4, l. 155-157). Fælles for disse udtalelser er, at informanterne beskriver, hvordan de til tider nedtoner betydningen af deres klimaskadelige adfærd for derigennem at retfærdiggøre den over for dem selv. Interviewperson B sammenligner for eksempel betydningen af ikke at handle klimaskadeligt med betydningen af et sandkorn i en ørken, mens Interviewperson C kan fortælle sig selv, at det er okay og måske ikke gør så meget, at vedkommende rejser, når andre også gør det. Dette kan, jf. Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans, fortolkes som udtryk for tilførsel af kognitive elementer

bestående i den tanke, at deres klimaskadelige handlinger er ubetydelige, og at de derfor kan retfærdiggøres. Denne tanke kan, jf. Festinger (1957), bidrage til, at informanterne enten får mindsket eller fjernet den kognitive dissonans, som skabes på baggrund af den uoverensstemmelse, som eksisterer mellem deres følelse af ansvar for at handle klimavenligt (se Bilag 3, l. 395-397; Bilag 4, l. 238) og det, at de ikke gør det. Ved at tilføre sådanne tanker kan de således, jf. Festinger (1957), nedtone eller fjerne det psykologiske ubehag, som medfølger den kognitive dissonans, uden at skulle ændre deres adfærd, hvilket potentielt medvirker til, at de fortsat handler mindre klimavenligt.

Det er imidlertid også muligt, jf. Banduras (2023) socialkognitive teori, at fortolke informanternes udtalelser som forvrængning af konsekvenser, idet de fremstiller konsekvenserne af deres handlinger på en misvisende måde ved at minimere dem. Dette kan, jf. Bandura (2023), bidrage til en moralsk afkobling fra informanternes moralske standard, som består af deres følelse af ansvar for at handle mere klimavenligt (se Bilag 3, l. 395-397; Bilag 4, l. 238), hvilket kan medvirke til, at deres selvreaktioner deaktiveres, og at det dermed bliver lettere at fortsætte med ikke at handle klimavenligt.

7.2.5 Ansvarsfralæggelse

Hvor der i det ovenstående er gennemgået forskellige argumenter, der bruges af flere informanter, vil det følgende præsentere et enkeltstående argument, som bidrager yderligere til besvarelse af problemformuleringen. Informanterne blev spurgt, om de nogensinde har brugt regeringens fravær af klimahandling til at retfærdiggøre over for dem selv, at de ikke selv handler klimavenligt. Til dette spørgsmål gav Interviewperson A følgende svar:

Jeg tror mest, at jeg nogle gange bliver lidt frustreret. For eksempel tilbage til transport, der var jeg i lang tid lidt frustreret over, at hvis de gerne vil have, at man vælger tog eller bus eller nogle af de ting, og så ikke som regeringen gør det mere attraktivt at vælge det. For det synes jeg jo er meget skørt, at det skal være mere attraktivt for mig at flyve, når jeg jo egentlig er en person, der vil vælge toget eller bus, hvis det kunne svare sig både økonomisk og praktisk. Lige nu bliver det jo bare dyrere og dyrere at tage toget. Så bliver det jo ikke en attraktiv ting (Bilag 2, l. 197-203)

Interviewperson A blev i den forbindelse spurgt, om vedkommende nogensinde kan sige til sig selv, at det er regeringens skyld, at vedkommende vælger at rejse med fly fremfor andre transportmidler, hvortil vedkommende svarede: *"Det kan jeg godt. [...] lige i forhold til toget, der kan jeg sige, at det er deres skyld, at de sætter en pris, der er uretfærdigt høj for at komme hjem"* (Bilag 2, l. 210-212).

I denne samlede række af udtalelser beskriver Interviewperson A, at vedkommende kan tænke, at det er regeringens skyld, at vedkommende ender med at flyve i stedet for at tage toget. Med udgangspunkt i Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans, kan denne tanke fortolkes som et nyt kognitivt element, der er tilført af Interviewperson A. Ved at gøre dette bliver det, jf. Festinger (1957), muligt for vedkommende at reducere eller fjerne den kognitive dissonans, som eksisterer, fordi vedkommende flyver, men samtidig føler et ansvar for at leve klimavenligt (se Bilag 2, l. 391-393). Denne dissonansreducerende strategi kan, jf. Festinger (1957), således også mindske eller fjerne det psykologiske ubehag, som dissonansen skaber, og dermed medvirke til, at det bliver lettere for vedkommende at flyve, selvom vedkommende føler sig ansvarlig for at leve klimavenligt.

Udtalelserne kan dog også fortolkes på baggrund af Banduras (2023) socialkognitive teori som udtryk for ansvarsforskydning, idet vedkommende beskriver en frustration over, at regeringen ikke gør det billigere at rejse med tog og at det derfor er deres skyld, at vedkommende i stedet flyver. Ansvaret for at handle klimavenligt placeres således hos autoriteter, hvilket, jf. Bandura (2023), kan bidrage til moralsk afkobling fra vedkommendes moralske standard: det at vedkommende føler sig ansvarlig for at leve klimavenligt (se Bilag 2, l. 391-393). Dette medfører, jf. Bandura (2023), at vedkommendes selvreaktioner deaktiveres, og dermed også at det bliver nemmere at fortsætte med at flyve.

7.3 Undgåelse af klimanyheder og miljøaktivister

Et andet tema i interviewene er, at informanterne undgår ting, der kan forværre det psykiske ubehag, de får af ikke at handle klimavenligt, hvilket kan bidrage til, at de fortsætter med at gøre det. Dette kommer for eksempel til udtryk hos Interviewperson C, der blev spurgt, om vedkommende nogensinde undgår nyhederne for ikke at forværre den dårlige samvittighed, vedkommende får, af ikke at handle klimavenligt.

Interviewperson C bekræftede dette og forklarede, at vedkommende anvender det som en bevidst strategi:

Jo, helt sikkert. Altså jeg har næsten ikke set nyheder overhovedet, mens jeg har været her, hvor jeg er nu, og det har været helt bevidst, fordi jeg slet ikke har kunnet overskue det. Så jo, meget med at undgå. (Bilag 4, l. 605-607)

Strategien anvendes også af Interviewperson A, der omtalte det at undgå nyheder, der kan forværre det følelsesmæssige ubehag, vedkommende får af ikke at handle klimavenligt: *"det er ikke altid bevidst, men det gør jeg nogle gange"* (Bilag 2, l. 607). Det samme gør sig gældende for Interviewperson B, der beskrev, at vedkommende tidligere har undgået mennesker, der kunne forværre den skyldfølelse, vedkommende fik af ikke at handle klimavenligt:

Jeg havde en i min klasse, som var rigtig miljøaktivistisk og jeg har oplevet at få skyldfølelse, når jeg var omkring hende, fordi hun var prædikerende. Jeg undgik vedkommende, fordi jeg ikke kunne leve op til det ideal vedkommende prædikerede (Bilag 3, l. 536-538).

Dette tema viser, hvordan informanterne håndterer det psykiske ubehag, de får af ikke at handle klimavenligt, ved enten at undgå nyheder eller mennesker, der kan forværre det. På baggrund af Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans kan dette tema fortolkes således, at informanterne undgår informationer eller omstændigheder, der kan forværre graden af kognitive dissonans – og dermed det psykologiske ubehag – som er opstået, fordi de ikke handler klimavenligt, selvom de føler, at de bør (se bilag 2, l. 391-393; bilag 3, l. 395-397; bilag 4, l. 238). Dette kan, jf. Festinger (1957), medvirke til, at presset for at reducere den kognitive dissonans ikke forøges og dermed også at behovet for adfærdsændring ikke stiger, hvilket kan bidrage til at opretholde deres fravær af klimahandling.

7.4 Klimahandling gør ikke en reel forskel

Et tredje tema i interviewene er, at informanterne kan føle, at deres indsats for at handle klimavenligt ikke gør en reel forskel i forhold til at begrænse klimaforandringerne, og at de oplever, at dette påvirker deres indsats negativt. Til spørgsmålet om, hvorvidt de føler, at deres indsats gør en reel forskel i denne sammenhæng, svarede Interviewperson A:

Ikke rigtigt. På nogle punkter. [...]. I det store billede sidder jeg og tænker, at det ikke er mit ene valg hist og her, der kommer til at gøre det store, når der er så store producenter, der er så dårlige til det. Altså når der er så mange, der er så skidt til det, så er det ikke lille mig, der kommer til at gøre den store forskel på det ene eller det andet. (Bilag 2, l. 339-343)

Tilsvarende udtalelser kan findes hos Interviewperson C, der svarede "Nej, overhovedet ikke" (Bilag 4, l. 62) og på et tidspunkt beskrev, at det "kan føles som et Sisyfosarbejde. Du kan ikke se effekten af det, og derfor er det svært at tro på, at man gør en reel forskel" (Bilag 4, l. 128-130). En tilsvarende respons kan findes hos Interviewperson B, der svarede "Globalt nej, på ingen måde. Det grænser sig næsten til en ligegyldighed globalt" (Bilag 3, l. 351). Interviewperson B blev senere spurgt, om vedkommende nogensinde kunne føle, at det ikke nytter noget, hvad vedkommende gør, hvortil vedkommende svarede, at "det gør det jo ikke, om jeg vælger ikke at flyve eller ikke at tage på skiferie. Det nytter ikke noget på det større plan." (Bilag 3, l. 361-363). Fælles for disse ovennævnte udtalelser fra interviewperson A, B og C er, at de afspejler informanternes vurderinger af, hvad udfaldet vil være, hvis de handler klimavenligt, altså hvor stor en effekt det vil have. I den forbindelse afspejler udtalelserne, at informanterne alle vurderer, at deres indsats for at handle klimavenligt ikke gør en reel forskel i forhold til at begrænse klimaforandringerne. Disse udtalelser kan dermed, på baggrund af Banduras (1986) socialkognitive teori, forstås som udtryk for udfaldsforventninger, der i denne sammenhæng indebærer forventninger om utilfredsstillende udfald af at handle klimavenligt. Disse forventninger om utilfredsstillende udfald kommer eksempelvis til udtryk hos Interviewperson B, der sagde, at "det nytter ikke noget på det større plan" (Bilag 3, l. 362-363).

Informanterne blev senere spurgt, om de oplever, at det kan have en negativ indflydelse på deres indsats for at handle klimavenligt, at de føler eller oplever, at det ikke gør en reel forskel. Fælles for deres responser var, at de alle oplever, at dette er

tilfældet. Dette komme til udtryk hos Interviewperson A, der svarede *"Ja. Man kan godt nogle gange give lidt op og så bare blive endnu dårligere til det"* (Bilag 2, l. 382), og hos Interviewperson B, der også svarede *"ja"* (Bilag 3, l. 367) og Interviewperson C, der svarede *"ja, det tror jeg helt sikkert"* (Bilag 4, l. 73) og uddybede, at vedkommende *"helt sikkert"* tror, at *"det får en negativ indflydelse på, hvor meget energi jeg lægger i det, fordi jeg alligevel ikke kan se effekten"* (se bilag 4, l. 85-87). Disse udtalelser kan, med udgangspunkt i Banduras (1986) socialkognitive teori, fortolkes som indikationer for, at informanternes udfaldsforventninger har haft en negativ indflydelse på deres indsats for at handle mere klimavenligt. Dette stemmer overens med, at sådanne forventninger om utilfredsstillende udfald, ifølge Bandura (2001, p. 7), har betydning for vores adfærd i den forstand, at vi generelt set undgår at handle på måder, der resulterer i sådanne udfald. Denne tendens til undgåelse kan være med til at forklare, hvorfor informanterne beskriver, at de oplever, at det har en negativ indflydelse på deres indsats for at handle mere klimavenligt, at de oplever, at det ikke gør en reel forskel. Samlet set indikerer dette tema, at informanternes indsats for at handle klimavenligt kan have være påvirket negativt af deres forventninger om, at dette fører til utilfredsstillende udfald.

7.5 Svage overbevisninger om egen formåen

Et fjerde tema i interviewene er informanternes oplevelser af, at der er bestemte klimavenlige adfærdsændringer, som de ikke vil kunne lykkes med at implementere, og at dette har en negativ påvirkning på deres indsats for at handle klimavenligt. En af de adfærdsændringer, som flere af informanterne nævnte i den sammenhæng, var at stoppe med at flyve. Dette kom eksempelvis til udtryk i denne udtalelse fra Interviewperson A:

Jeg elsker at rejse. Jeg ville ikke kunne lade være med at flyve. [...] jeg har mange steder, som jeg gerne vil se i verden, der kræver, at man flyver eller skal ud at sejle eller et eller andet. Det er også meget besværligt lige pludselig, hvis man skal gøre noget andet, så det kommer jeg ikke til at lykkes med. (Bilag 2, l. 298-304)

En tilsvarende udtalelse kan findes hos Interviewperson C, der sagde, at *"sådan noget som at lade helt være med at flyve. Det ville jeg jo egentlig gerne, men jeg tror ikke, at det kommer til at ske, fordi det simpelthen er den nemmeste måde at komme rundt på."* (Bilag 4, l. 121-123). En sammenlignelig udtalelse kan findes hos Interviewperson B, der svarede følgende til et spørgsmål om, hvorvidt der er klimavenlige adfærdsændringer, som vedkommende tænker, at vedkommende ikke ville kunne lykkes med at indføre i sin hverdag: *"Frier. Jeg skal på skiferie flere gange i år, og det er en kæmpe miljøbelastning at tage på skiferie, men jeg gør det. Jeg elsker at stå på ski."* (Bilag 3, l. 318-319).

Disse ovennævnte udtalelser fra Interviewperson A, B og C kan, med udgangspunkt i Banduras (1986) socialkognitive teori, forstås som udtryk for overbevisninger om self-efficacy idet udtalelserne afspejler informanternes vurderinger af, om det er muligt for dem at lykkes med ikke at flyve eller rejse. Disse vurderinger afspejler en lav grad af tiltro til, at de enten vil kunne lykkes med ikke at flyve, som det gør sig gældende hos Interviewperson A og C, eller ikke at rejse, som det gør sig gældende hos Interviewperson B. Dette viser sig ved, at Interviewperson A siger, at *"det kommer jeg ikke til at lykkes med"* (Bilag 2, l. 304) og Interviewperson C ikke tror, *"at det kommer til at ske"* (Bilag 4, l. 122), samt at Interviewperson B ikke tænker, at vedkommende vil kunne lykkes med ikke at tage på *"Frier"* (Bilag 3, l. 318). På baggrund af dette kan man endvidere, jf. Banduras (1986) socialkognitive teori, fortolke udtalelserne således, at der er tale om svage overbevisninger om self-efficacy hos informanterne i relation til de pågældende aktiviteter – altså at stoppe med at flyve eller rejse.

Informanterne blev imidlertid også spurgt, hvorvidt de oplever, at det at tænke, at de ikke ville kunne lykkedes med disse aktiviteter, har en negativ indflydelse på deres indsats for at handle klimavenligt. Fælles for deres responser er, at de alle beskriver en oplevelse af, at dette er tilfældet. Dette kommer til udtryk hos Interviewperson C, der svarede *"Ja, det tror jeg godt"* (Bilag 4, l. 128) og Interviewperson B, der svarede *"Ja, helt sikkert. Så er det sku lige meget"* (Bilag 3, l. 334) og beskrev det som *"En umulig opgave"* (Bilag 3, l. 347), samt hos Interviewperson A, der sagde *"Ja, det tror jeg. Nogle gange så får jeg dårlig samvittighed, og så trykker jeg den der CO2 på til mine flyvninger. Så betaler jeg fem kroner ekstra i flyvning eller sådan noget. Men det er også det."* (Bilag 2, l. 323-325). Med udgangspunkt i Banduras (1986) socialkognitive teori kan disse udtalelser fortolkes som indikationer for, at informanternes svage overbevisninger om self-efficacy har haft en negativ indflydelse på deres

indsats for at handle mere klimavenligt. Som nævnt i afsnit 5.3.3 kan et menneskes svage overbevisninger om self-efficacy i forbindelse med en given aktivitet, ifølge Bandura (2023, pp. 55-58), gøre vedkommende mere tilbøjelig til at undgå den og mindre motiveret for at udføre den. Dette kan potentielt forklare, hvorfor informanterne oplever, at deres tankegang har haft en negativ indflydelse på deres indsats for at handle mere klimavenligt. Undgåelse af adfærden er eksempelvis tydelig hos Interviewperson A, der beskriver, at vedkommende ”nogle gange” vælger at betale en Co2 afgift, i stedet for at lade være med at flyve (se bilag 2, l. 323-325). Svækkelse af motivationen for ikke at flyve viser sig eksempelvis hos Interviewperson B, der opgivende beskriver, at ”Så er det sgu lige meget” (Bilag 3, l. 334) og det er ”En umulig opgave” (Bilag 3, l. 347). Opsummerende indikerer informanternes udtalelser i dette tema, at svage overbevisninger om self-efficacy kan have haft en negativ indflydelse på deres indsats for at handle mere klimavenligt.

7.6 Sociale påvirkninger

Et femte tema i interviewene er informanternes beskrivelser af sammenhænge, hvor andres adfærd har en negativ indflydelse på deres indsats for at handle klimavenligt. Informanterne blev spurgt, om de oplever, at det har en negativ påvirkning på deres indsats for at handle klimavenligt, at se, læse eller høre om andre, der ikke gør det. Til dette svarede Interviewperson A:

Min første indskydelse var nej, det har det ikke, men når jeg tænker over det, så ville jeg faktisk tro, at det har. Mest fordi, at hvis du er sammen med nogle mennesker, og de køber mange nye produkter, så kan man godt blive inspireret til også at købe nye ting. (Bilag 2, l. 239-242)

Interviewperson A beskrev efterfølgende, at vedkommende ”nogle gange” er blevet inspireret på denne måde (Bilag 2, l. 244) og nævnte fortsat, at hvis andre: ”køber nogle specifikke varer, man ikke selv normalt ville have købt, så kan man nogle gange falde med i den vane igen. [...] Så der kan de jo have en effekt på, hvad man selv vælger at gøre” (Bilag 2, l. 246-250).

Lignende udtalelser kan findes hos Interviewperson C, der sagde, at: ”jeg er sikker på, at jeg på et tidspunkt er blevet inspireret til at gøre nogle ting, som umiddelbart

ikke er klimavenlige” (Bilag 4, l. 166-168). Vedkommende blev efterfølgende spurgt om det for eksempel kunne være at købe noget, som vedkommende så andre være i besiddelse af. Til dette svarede Interviewperson C: *”Ja. Det kunne sagtens være at købe noget tøj eller et eller andet, fordi man er blevet påvirket til det af sine venner eller på sociale medier”* (Bilag 4, l. 171-172) og bekræftede efterfølgende, at vedkommende *”helt klart”* har oplevet at blive påvirket på denne måde (se bilag 4, l. 174). Disse ovennævnte udtalelser fra Interviewperson A og C beskriver nogle sammenhænge, hvor de iagttager andre mennesker, der øger deres forbrug af varer, og sidenhen påvirkes af dette til at handle på en tilsvarende måde. Dette kan, jf. Banduras (1986) socialkognitive teori, fortolkes som et tilfælde af modellering, hvor Interviewperson A og C iagttager, hvad andre mennesker gør og bruger dette til at vejlede deres egen adfærd. Disse andre mennesker kan således forstås som modeller for klimaskadelige handlinger. Dertil kan udtalelserne forstås som et tilfælde af, hvad Bandura (1986) kalder responsfaciliterende effekter, idet Interviewperson A og C beskriver, at andres adfærd kan påvirke dem til at handle på en tilsvarende måde.

Det at andres klimaskadelige adfærd har en negativ indflydelse på informanternes indsats for at handle klimavenligt kommer også til udtryk i forbindelse med flyvning, hvilket kan ses i denne udtalelse fra Interviewperson A:

Jeg var på en tur til Amsterdam sammen med flere andre, hvor det først var, da jeg sad i Amsterdam, at jeg fandt ud af, at der var nogen, der havde valgt at køre derhen, hvor jeg så sad og tænkte, at det kunne man måske også godt have ... eller slået sig sammen i en stor bil og gjort det i stedet for at flyve. [...]. Så der var nogle andre, der havde taget en pænere vej, men så hoppede jeg ligesom mere på dem, der bare fløj og tænkte, at det var nemmere. (Bilag 2, l. 260-267)

I denne udtalelse beskriver Interviewperson A en situation, hvor vedkommende skulle ud at rejse og i den forbindelse *”hoppede”* med på nogle af andres beslutning om at flyve. Som tidligere udtalelser kan dette, jf. Banduras (1986) socialkognitive teori, fortolkes som et tilfælde af modellering, hvor Interviewperson A iagttager andre mennesker, der vælger at flyve, og efterfølgende anvender dette til at vejlede sin egen beslutning om, hvordan vedkommende vil transportere sig til Amsterdam. Her fungerer disse

andre mennesker som modeller for det at flyve. Den beskrevne situation kan ligeledes forstås som et udtryk for responsfaciliterende effekter, idet de andres beslutning om at flyve formentlig har påvirket Interviewperson A til også at flyve, eftersom vedkommende *"hoppede"* med på det de andre gjorde. Opsummerende indikerer temaet, at modellering potentielt kan være med til at understøtte informanternes fraværende klimahandling gennem de responsfaciliterende effekter, som modelleringen skaber.

7.7 Klimahandling bliver for mentalt krævende

Et sjette tema i interviewene er, at nogle af informanterne oplever visse klimahandlinger som mentalt krævende og dette har en negativ indflydelse på deres indsats for at handle klimavenligt. Dette kommer for eksempel til udtryk hos Interviewperson A, der beskrev, at vedkommende *"nogle gange"* opgiver at rejse med tog i stedet for fly, da det er for mentalt krævende med den planlægning og de overvejelser, det indebærer (se bilag 2, l. 142-145). Interviewperson A forklarede, at dette blandt andet skyldes, at togrejser kræver planlægning i god tid, hvis man vil være sikker på, at billetterne til togene og pladserne er tilgængelige, og at man får dem til en rimelig pris:

Flyet kan jeg købe dagen inden og så stadig have samme pris [...]. Hvis du skal med toget og skal have en ok pris, så skal du faktisk have overvejet det en del tid inden, fordi det bare bliver dyrere og dyrere. Så bliver det booket, så er der ikke flere pladsbilletter tilbage, og så sidder man jo i et andet problem ikke? Hvor flyet ... det er meget sjældent, at de er helt booket dagen inden (Bilag 2, l. 145-151).

Fænomenet viser sig også hos Interviewperson B, der beskrev en situation, hvor vedkommende *"skulle bruge en skaljakke"* og ville finde den brugt, men ikke lykkedes med det: *"jeg ledte online efter en tilsvarende brugt model, og den var der ikke"* (se Bilag 3, l. 138-140). Interviewperson B uddybede, at vedkommende opgav at finde den efter længere tids søgning, og endte med at købe en ny: *"der gik frygtelig meget tid med det, hvor jeg til sidst var drænet, og gik ned i butikken og købte den"* (Bilag 3, l. 141-143). Vedkommende forklarede, at det blev for mentalt krævende at finde den brugt, hvilket kommer til udtryk ved, at vedkommende til sidst kunne *"mærke, at der*

er så mange andre ting, vi skal forholde os til” og at vedkommende har et ”mentalt budget, der er brugt nogle gange” (Bilag 3, l. 156-160).

Temaet viser, hvordan informanterne oplever, at klimahandling nogle gange kan blive for mentalt krævende at gennemføre, og at de derfor ender med ikke at gøre det. Dette kan først og fremmest fortolkes med udgangspunkt i Kahnemans (2011) to-system-model, som et udtryk for, at udførelsen af disse klimavenlige handlinger, dvs. at lede efter brugt tøj eller planlægge togrejser, kræver langsom tænkning og derfor aktiverer system 2. Informanterne beskriver nemlig, som citaterne viser, at det enten tærede på deres mentale budget eller krævede planlægning og overvejelser at udføre. Det, at informanterne herudover beskriver, at dette ender med at blive for meget for dem, kan med udgangspunkt i Kahneman (2011), fortolkes således, at behovet for langsom tænkning overbelaster det kapacitetsbegrænsede system 2. Man kan med andre ord sige, at de pågældende klimavenlige handlinger kræver mere længerevarende, ræsonnerende og fokuseret tænkning, end deres system 2 kan levere. Denne kapacitetsbegrænsning kan således være med til at forklare, hvorfor informanterne dropper at handle klimavenligt, for i stedet at flyve eller købe nyproduceret tøj, der kræver færre mentale ressourcer af system 2.

7.8 Modstand mod adfærdsændringer

Et syvende tema i interviewene er, at der er flere af informanterne, som beskriver, at der er bestemte former for klimaskadelig adfærd, som de ikke vil give afkald på, fordi de oplever, at det vil være for ubehageligt at gøre. Dette kommer eksempelvis til udtryk hos Interviewperson A, der beskrev, at vedkommende ikke vil give afkald på det at flyve, da ubehaget er større ved at miste denne adfærd end ved at fortsætte:

Jeg ville synes, at det var et større ubehag at give afkald på alt det, jeg gerne vil og ud at opleve og se, versus at tage flyet. Begge ting har et ubehag, men jeg synes, at ubehaget er værre af at gå på kompromis, end at tage flyet. [...] De ting, man for eksempel gerne vil opnå eller ud at se, er mere værd for mig end Co₂-udledning, og hvad jeg giver afkald på der (Bilag, 2, l. 538-547).

Det samme gør sig gældende for Interviewperson B, der omtalte sit forbrug af kaffe, kokosvand og chokolade, og beskrev, at vedkommende ikke vil give afkald på denne adfærd, da dette vil være for ubehageligt: *"jeg er overhovedet ikke motiveret for at skulle ændre på de tre ting lige pt. [...] Det ville være for ubehageligt"* (Bilag 3, l. 492-494). Dette tema illustrerer, hvordan der er bestemte former for klimaskadelig adfærd, enten at flyve eller forbruge kaffe, kokosvand og chokolade, som nogle af informanterne giver eksplicit udtryk for ikke at ville ændre, fordi de oplever, at det vil være for ubehageligt at gøre. Det, at informanterne fravælger denne klimahandling på baggrund af et ubehag for at miste, kan, jf. Kahnemans (2011) to-system-model, fortolkes som et udtryk for, at beslutningen muligvis er understøttet af tabsaversion, der viser sig som en modstand mod at lave for store livstilsændringer.

7.9 Klimaforandringerne er svære at registrere

Et sidste tema i interviewene er, at nogle af informanterne oplever, at det er svært at registrere klimaforandringernes tilstedeværelse. Dette kommer eksempelvis til udtryk hos Interviewperson A, der blev spurgt, om vedkommende oplever klimaforandringerne som svære at få øje på, hvortil vedkommende bekræftede: *"ja. Det synes jeg"* (Bilag 2, l. 425). Vedkommende beskrev i den forbindelse, at det ikke er noget vedkommende *"synes, at man går og tænker over"* i dagligdagen og at det ikke er *"noget, man lægger mærke til"* (Bilag 2, l. 429-430). Interviewperson A blev senere spurgt, om vedkommende oplever, at denne oplevelse af klimaforandringerne som svære at få øje på, har en negativ indflydelse på vedkommendes indsats for at handle klimavenligt. Til dette svarede vedkommende A, at *"det tror jeg"* (Bilag 2, l. 454) og uddybede, at *"når det bliver noget, som er lidt længere væk, så kan det være svært at forholde sig til og at tænke over, hvad ens handlinger har af konsekvenser"* (Bilag 2, l. 459-460).

En tilsvarende oplevelse kan findes hos Interviewperson C, der beskrev, at det er *"sjældent"*, at vedkommende sanser klimaforandringerne direkte (se Bilag 4, l. 260-263) og forklarede *"at de voldsomme konsekvenser af klimaforandringer foregår langt væk, og at det er svært at se, at der er en kontant afregning af de handlinger, vi foretager os hele tiden"* (Bilag 4, l. 317-319). Vedkommende beskrev efterfølgende, at dette havde en negativ indflydelse på vedkommendes indsats for at handle klimavenligt i den forstand, at *"det kan gøre det sværere for mig at tage de gode valg. Det kan*

gøre, at jeg er sådan: åhh skal gøre det rigtige ... okay i dag gør jeg lige det nemme”
(Bilag 4, l. 320-323).

Dette tema belyser, hvordan flere af informanterne oplever klimaforandringerne som svære at registrere, hvilke for eksempel kommer til udtryk hos Interviewperson A, når vedkommende beskriver dem som svære at få øje på og noget man ikke lægger mærke til. Det samme viser sig hos Interviewperson C, når vedkommende beskriver dem som noget, vedkommende sjældent sanser. Oplevelsen kommer herudover også til udtryk ved, at de begge beskriver, at der er svært at registrere, hvilke konsekvenser det har, når de ikke handler klimavenligt: de mærker ikke klimaet respondere. Denne fælles oplevelse af klimaforandringerne kan, på baggrund af Kahnemans (2011) to-system-model, fortolkes som et udtryk for, at klimaforandringernes ikke registreres som tilstedeværende af informanternes system 1, fordi de ikke er umiddelbart tilgængelige i deres nære omgivelser. Derfor vil deres system 1 heller ikke, jf. Kahneman (2011), registrere klimaforandringerne som en tilstedeværende og presserende trussel, og få informanterne til omgående at håndtere dem. I forlængelse af dette ender det således, jf. Kahneman (2011), med at være deres system 2, som må aktiveres for at vurdere klimaforandringerne som en trussel og iværksætte handling for at håndtere den. Det, at informanternes system 1 ikke registrerer klimaforandringerne som en trussel, kan derfor potentielt bidrage til, at det bliver mindre sandsynligt, at de handler klimavenligt. Dette skyldes, at det dermed, jf. Kahneman (2011), bliver en mere mentalt krævende opgave, som skal foretages af system 2, der er kapacitetsbegrænset og ifølge Kahneman (2011, p. 24) oftest overlader beslutninger om, hvordan vi skal agere til system 1.

8. Diskussion

8.1 Diskussion af undersøgelsens resultater

Formålet med specialet er, som nævnt i indledningen, at foretage en empirisk undersøgelse, der udforsker, hvordan teorien om kognitiv dissonans, to-system-modellen og den socialkognitive teori kan bidrage til at forstå fraværende klimahandling hos individer, der gerne vil handle mere for at begrænse klimaforandringerne. Det følgende afsnit vil nu opsummere og diskutere undersøgelsens resultater.

8.1.1 Teorien om kognitiv dissonans

Først og fremmest har undersøgelsen fundet, at Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans kunne bidrage til at forstå informanternes fraværende klimahandling som noget, de potentielt medvirker til at opretholde ved at retfærdiggøre den over for dem selv, gennem anvendelse af en række forskellige argumenter. Dette inkluderer blandt andet, at de fortæller sig selv, at (a) de er gode til at handle klimavenligt på andre tidspunkter; at (b) der er andre, som handler mindre klimavenligt end dem; at (c) det tjener et formål, som er vigtigere end hensynet til klimaet; at (d) det stort set er ubetydeligt, hvis de gør det. Herudover anvendte en af informanterne det argument, at (e) det er regeringens skyld, at vedkommende ikke handler klimavenligt. I stedet for at ændre deres adfærd tilfører informanterne, jf. Festinger (1957), disse nye kognitive elementer, som bidrager til at reducere eller eliminere den kognitive dissonans, som deres fraværende klimahandling skaber, hvormed denne adfærd bliver lettere at opretholde. Sammenlignelige resultater er fundet i andre kvalitative interviewstudier (e.g., Juvan & Dolnicar, 2014; McDonald et al., 2015; Schrems & Upham, 2020). Et af disse studier har for eksempel fundet, at bæredygtighedsforskere retfærdiggør deres flyveadfærd ved blandt andet at benægte deres ansvar eller sammenligne sig med andre, der flyver mere end dem selv (Schrems & Upham, 2020, pp. 7-8, 10-11). Den nærværende undersøgelse har herudover fundet frem til, at Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans også kunne bidrage til at forstå nogle af informanternes fraværende klimahandling som noget, de potentielt medvirker til at opretholde gennem deres undgåelse af enten klimanyheder eller miljøaktivister. Dette skyldes, jf. Festinger (1957), at dette kan medvirke til at presset for at reducere den kognitive dissonans, som opstår på baggrund af deres fraværende klimahandling, ikke forøges og at behovet for at ændre deres klimaskadelige adfærd således heller ikke bliver større. Til trods for de ovenstående fund var der også aspekter af Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans, som ikke bidrog til forståelse af informanternes fraværende klimahandling, herunder forandring af kognitive elementer og selektiv informationssøgning.

8.1.2 Den socialkognitive teori

Et andet fund i den nærværende undersøgelse er, at Banduras (1986, 2023) socialkognitive teori kunne bidrage til at forstå informanternes fraværende klimahandling som noget, der muligvis understøttes af deres udfaldsforventninger: en forventning om, at klimavenlige handlinger fører til utilfredsstillende udfald. Dette tager udgangspunkt i

informanternes oplevelser af, at det ikke gør en reel forskel, hvis de handler klimavenligt, og at dette har en negativ indflydelse på deres indsats. Undersøgelsen fandt herudover frem til, at teorien kunne anvendes til at forstå fraværende klimahandling hos informanterne som noget, der potentielt understøttes af deres svage overbevisninger om self-efficacy i relation til den pågældende adfærd. Dette baserer sig på informanternes oplevelser af, at der var bestemte former for klimavenlig adfærd, som de tænkte, at de ikke ville kunne lykkes med at implementere, og at dette havde en negativ indflydelse på deres indsats. Herudover fandt undersøgelsen, at teorien kunne bidrage til at forstå informanternes fraværende klimahandling som noget, de potentielt understøtter gennem forvrængning af konsekvenser, fordelagtige sammenligninger eller ansvarsforskydning. Dette skyldes, at de, jf. Bandura (2023), herigennem kan facilitere moralsk afkobling fra deres følelse af ansvar for at leve mere klimavenligt, og derigennem gøre det lettere for dem selv at handle på måder, der ikke er klimavenlige. Slutte- ligt fandt undersøgelsen, at teorien kunne bidrage til at forstå informanternes fravæ- rende klimahandling som noget, der potentielt understøttes af modellering og de re- sponsfaciliterende effekter, som denne skaber når de eksponeres for mennesker, der ikke handler klimavenligt. Selvom undersøgelsen fandt, at Banduras (1986, 2023) so- cialkognitive teori kunne bidrage til at forstå informanternes fraværende klimahand- ling på ovenstående måder, var der visse dele af teorien, som ikke viste sig at være relevante hertil. Dette inkluderer moralsk retfærdiggørelse, eufemistisk sprogbrug, ud- spredning af ansvar, ignorering af konsekvenser, og dehumanisering.

8.1.3 To-system-modellen

Et yderligere fund i undersøgelsen er, at Kahnemans (2011) to-system-model, kunne bidrage til at forstå fraværende klimahandling hos nogle af informanterne. Flere af informanterne beskrev, hvordan de nogle gange valgte ikke at handle klimavenligt, fordi det blev for mentalt krævende. Analysen viste, hvordan en del af forklaringen på dette, jf. Kahneman (2011), kunne være, at den klimavenlige adfærd kræver langsom tænkning i en sådan grad, at det overskrider system 2's kapacitetsbegrænsninger, hvor- for der skiftes til adfærd, som kræver færre mentale ressourcer. Hertil fandt undersø- gelsen, at Kahnemans (2011) to-system-model, kunne anvendes til at forstå klima- handling som noget, der potentielt bliver mindre sandsynligt hos nogle af informan- terne, idet de oplever klimaforandringerne som svære at registrere. Dette skyldes, jf.

Kahneman (2011), at deres system 1 derfor ikke registrerer klimaforandringerne som en trussel og iværksætter handling for at håndtere dem, hvilket dermed bliver system 2's ansvar, og således en mere mentalt krævende opgave, der risikerer at blive nedprioriteret på grund af system 2's dovenskab. Dette fund stemmer overens med Roe-pstorffs (2022, pp. 64, 66-67) beskrivelse af, at fraværende registrering af klimaforandringer hos system 1 kan bidrage til mindre klimahandling. Slutteligt fandt undersøgelsen, at tabsaversion muligvis også bidrager til at understøtte fraværende klimahandling hos nogle af informanterne. Dette baserer sig på, at der er specifikke former for klimaskadelig adfærd, som disse informanter ikke vil miste, fordi de oplever, at det vil være for ubehageligt at gøre.

8.1.4 Teoriernes samlede anvendelighed

Med udgangspunkt i det ovenstående kan det samlet set konkluderes, at alle teorierne kunne bidrage til at forstå informanternes fraværende klimahandling og for det meste fra forskellige perspektiver. Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans bidrog primært til at belyse informanternes fraværende klimahandling fra et kognitivt perspektiv med fokus på deres tænkning i form af retfærdiggørelser. Det samme gjorde sig gældende for Banduras (1986, 2023) socialkognitive teori, men udvidet til også at indebære et fokus på informanternes vurderinger af egen evne til at handle klimavenligt, samt hvad udfaldet vil være, hvis de gør det. Denne teori bidrog imidlertid også til at forstå informanternes fraværende klimahandling fra et socialt perspektiv med fokus på den indflydelse andre menneskers adfærd kan have på informanternes handlinger. Kahnemans (2011) to-system-model bidrog også til at forstå informanternes fraværende klimahandling fra et kognitivt perspektiv, dog med fokus på den indflydelse deres mentale ressourcer og perceptionssystem kan have på deres adfærd. Opsummerende kan det konkluderes, at teorierne overordnet set supplerede hinanden, men at der var et overlap mellem Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans og Banduras (1986, 2023) socialkognitive teori. Begge teorier kunne nemlig bidrage til at forstå informanternes fraværende klimahandling som noget, de potentielt understøtter ved at retfærdiggøre den over for dem selv. Festingers (1957) teori om kognitiv dissonans kunne dog favne dette bredere og bidrog herudover også til at forstå informanternes fraværende klimahandling, som noget, de potentielt faciliterer gennem undgåelsesadfærd. Samlet set har valget af disse teorier haft betydning for, hvilke psykologiske

aspekter af fraværende klimahandling som specialet har undersøgt, eftersom de dannede grundlaget for interviewguidens spørgsmål og den reflektive tematiske analyse. Specialet har altså med andre ord beskæftiget sig med at undersøge fraværende klimahandling fra et kognitivt og socialt perspektiv.

8.2 Diskussion af undersøgelsens kvalitet

8.2.1 Generaliserbarhed

Det følgende afsnit vil nu diskutere undersøgelsesresultaternes *generaliserbarhed*, altså hvorvidt de er relevante for andre sammenhænge end den, hvor de er fundet, herunder en bredere befolkning eller kontekst (Braun & Clarke, 2022, p. 143). Med udgangspunkt i denne forståelse af generaliserbarhed kan speciales resultater ikke siges at være generaliserbare, da undersøgelsen kun inkluderede et lille antal af informanter. Det er dog ikke forventet, at kvalitative forskningsresultater er generaliserbare, eftersom kvalitativ forskning for det meste undersøger specifikke kontekster eller populationer (Leung, 2015, p. 326).

8.3 Perspektivering

Undersøgelsens resultater indikerer, at der er behov for flere empiriske studier, som udforsker anvendeligheden af teorien om kognitiv dissonans, to-system-modellen og den socialkognitive teori til at forstå fraværende klimahandling. Disse fremtidige studier kan med fordel udføres med et større antal informanter, der har de samme karakteristika, som informanterne i den nærværende undersøgelse, eller for eksempel adskiller sig med hensyn til alder og nationalitet. Det samme gør sig gældende, hvis den nærværende undersøgelse skulle gentages. I tilfælde af dette vil det være en fordel at lave længere interviews, således at informanterne har mere tid til at uddybe deres svar på interviewguidens spørgsmål.

9. Konklusion

Formålet med dette special var at lave en empirisk undersøgelse, der udforsker, hvordan fraværende klimahandling hos mennesker, der gerne vil handle mere for at begrænse klimaforandringerne, kan forstås med udgangspunkt i teorien om kognitiv dissonans, to-system-modellen og den socialkognitive teori. For at gøre dette blev der

indsamlet empiri fra tre semistrukturerede interviews, som blev analyseret med en refleksiv tematisk analyse. På baggrund af dette fandt specialet frem til, at teorien om kognitiv dissonans kunne bidrage til at forstå informanternes fraværende klimahandling, som noget de potentielt medvirker til at opretholde gennem undgåelse af klimanyheder og miljøaktivister, samt ved at retfærdiggøre den over for dem selv. Dette skyldes, at disse strategier bidrager til dissonansreduktion og derigennem faciliterer fraværende klimahandling. Til at legitimere deres fraværende klimahandling anvendte informanterne følgende argumenter: at de er gode til at handle klimavenligt på andre tidspunkter; at der er andre, som handler mindre klimavenligt end dem; at det tjener et formål, som er vigtigere end hensynet til klimaet; og at det stort set er ubetydeligt, hvis de handler klimavenligt. En af informanterne anvendte herudover det argument, at det er regeringens skyld, at vedkommende ikke handler klimavenligt.

Specialet fandt herudover, at to-system-modellen kunne bidrage til at forstå nogle af informanternes fraværende klimahandling som noget, der potentielt bliver mere sandsynligt på grund af deres oplevelse af klimaforandringerne som svære at registrere. Dette skyldes, at registrering af klimaforandringerne som en trussel og iværksættelse af handling for at håndtere denne trussel dermed bliver system 2's ansvar og således mere krævende og i risiko for at blive nedprioriteret på grund af dets kapacitetsbegrænsninger. Et andet fund var, at en del af forklaringen på, hvorfor nogle af informanterne ikke handler klimavenligt, muligvis er, at dette overskrider disse kapacitetsbegrænsninger. Endelig fandt specialet frem til, at to-system-modellen kunne bidrage til at forstå nogle af informanternes fraværende klimahandling, som noget, der potentielt understøttes af tabsaversion.

I relation til den socialkognitive teori fandt specialet, at denne kunne bidrage til at forstå informanternes fraværende klimahandling, som noget der muligvis understøttes af deres svage overbevisninger om self-efficacy, udfaldsforventninger i form af forventninger om utilfredsstillende udfald ved klimahandling, samt af modellering og sponsfacilerende effekter i situationer, hvor de eksponeres for mennesker, der ikke handler klimavenligt. Slutteligt fandt specialet, at den socialkognitive teori teorien om kognitiv dissonans, kunne bidrage til at forstå informanternes fraværende klimahandling som noget, de potentielt understøtter gennem forvrængning af konsekvenser, fordelagtige sammenligninger eller ansvarsforskydning.

Referenceliste

- Andersen, H., & Koch, L. (2015). Hermeneutik og fænomenologi. In M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen & P. Nedergaard (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (3rd ed., pp. 205–250). Hans Reitzels Forlag.
- American Psychological Association. (2010). *Psychology & Global Climate Change: addressing a multifaceted phenomenon and set of challenges*. American Psychological Association. <http://www.apa.org/science/about/publications/climate-change.aspx>
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A Social Cognitive Theory*. Prentice Hall.
- Bandura, A. (2001). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1–26. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>
- Bandura, A. (2007). Impeding ecological sustainability through selective moral disengagement. *The International Journal of Innovation and Sustainable Development*, 2(1), 8–35. <http://dx.doi.org/10.1504/IJISD.2007.016056>
- Bandura, A. (2023). In Cervone D. (Ed.), *Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective on Human Nature* (1st ed.). John Wiley & Sons, Inc.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(4), 589–597. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1628806>

- Braun, V., & Clarke, V. (2022). *Thematical analysis: a practical guide*. SAGE.
- Braun, V., Clarke, V., Hayfield, N., & Terry, G. (2019). Thematic Analysis. In P. Liamputtong (Ed.), *Handbook of Research Methods in Health Social Sciences* (pp. 843–860). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-10-5251-4_103
- Brinkmann, S. (2025). Etik i en kvalitativ verden. In S. Brinkmann, & L. Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder: en grundbog* (pp. 591–612). Hans Reitzels Forlag.
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2025). Kvalitative metoder, tilgange og perspektiver: en introduktion. In S. Brinkmann, & L. Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder: en grundbog* (4th ed., pp. 19–34). Hans Reitzels Forlag.
- Clayton, S. (2019). Psychology and climate change. *Current Biology*, 29(19), R992–R995. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cub.2019.07.017>
- Clayton, S., & Manning, C. (2018). Introduction: Psychology and climate change. In S. Clayton, & C. Manning (Eds.), *Psychology and Climate Change: Human Perceptions, Impacts, and Responses* (pp. 1–10). Academic Press.
- Festinger, L. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance* (1st ed.). Row, Peterson and Company.
- Gadamer, H. (2004a). *Sandhed og metode: grundtræk af en filosofisk hermeneutik* (A. Jørgensen Trans.). (1st ed.). Systime A/S.
- Gadamer, H. (2004b). *Truth and Method* (2nd ed.). Continuum.

- Gifford, R. (2011). The Dragons of Inaction: Psychological Barriers That Limit Climate Change Mitigation and Adaptation. *American Psychologist*, 66(4), 290–302. <http://dx.doi.org/10.1037/a0023566>
- Gifford, R. D., & Chen, A. K. S. (2017). Why aren't we taking action? Psychological barriers to climate-positive food choices. *Climatic Change*, 140, 165–178. <http://dx.doi.org/10.1007/s10584-016-1830-y>
- Gifford, R., Lacroix, K., & Chen, A. (2018). Understanding responses to climate change: Psychological barriers to mitigation and a new theory of behavioral choice. In S. Clayton, & C. Manning (Eds.), *Psychology and Climate Change: Human Perceptions, Impacts, and Responses* (pp. 161–183). Academic Press.
- Helles, R., & K ppe, S. (2022). Kvalitative metoder. In F. Collin, S. K ppe & R. Helles (Eds.), *Humanistisk videnskabsteori* (4th ed., pp. 553–598). Lindhardt og Ringhof Forlag A/S.
- Højberg, H. (2013). Hermeneutik: forståelse og fortolkning i samfundsvidenskaberne. In L. Fuglsang, P. B. Olsen & K. Rasborg (Eds.), *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne: på tværs af fagkulturer og paradigmer* (3rd ed., pp. 289–324). Samfundslitteratur.
- IPCC. (2023). *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Geneva, Switzerland: IPCC. <http://dx.doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647>

Ivanova, D., Barrett, J., Wiedenhofer, D., Macura, B., Callaghan, M., & Creutzig, F.

(2020). Quantifying the potential for climate change mitigation of consumption options. *Environmental Research Letters*, 15(9), 1–19.

<https://doi.org/10.1088/1748-9326/ab8589>

Juvan, E., & Dolnicar, S. (2014). The attitude–behaviour gap in sustainable tourism.

Annals of Tourism Research, 48, 76–95. <http://dx.doi.org/10.1016/j.annals.2014.05.012>

Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow* (1st ed.). Farrar, Strauss and Giroux.

Kahneman, D. (2024). *At tænke - hurtigt og langsomt* (J. Wrang Trans.). (3rd ed.).

Lindhardt og Ringhof Forlag A/S.

Leung, L. (2015). Validity, reliability, and generalizability in qualitative

research. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 4(3), 324–327.

<http://dx.doi.org/10.4103/2249-4863.161306>

McDonald, S., Oates, C. J., Thyne, M., Timmis, A. J., & Carlile, C. (2015). Flying in the face of environmental concern: why

green consumers continue to fly. *Journal of Marketing Management*, 31(13-14),

1503–1528. <https://doi.org/10.1080/0267257X.2015.1059352>

Pahuus, M. (2022). Hermeneutik. In F. Collin, S. Køppe & R. Helles (Eds.), *Humani-*

stisk videnskabsteori (4th ed., pp. 243–288). Lindhardt og Ringhof Forlag A/S.

Roepstorff, S. (2022). *Klimapsykologi* (1st ed.). People's.

- Schrems, I., & Upham, P. (2020). Cognitive Dissonance in Sustainability Scientists Regarding Air Travel for Academic Purposes: A Qualitative Study. *Sustainability*, 12(5), 1–14.
<https://doi.org/10.3390/su12051837>
- Stern, P. C. (2011). Contributions of Psychology to Limiting Climate Change. *American Psychologist*, 66(4), 303–314. <http://dx.doi.org/10.1037/a0023235>
- Stoknes, P. E. (2014). Rethinking climate communications and the “psychological climate paradox”. *Energy Research & Social Science*, 1, 161–170.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.erss.2014.03.007>
- Stoknes, P. E. (2015). *What we think about when we try not to think about global warming: toward a new psychology of climate action* (1st ed.). Chelsea Green Publishing.
- Swim, J. K., Stern, P. C., Doherty, T. J., Clayton, S., Reser, J. P., Weber, E. U., Gifford, R., & Howard, G. S. (2011). Psychology's Contributions to Understanding and Addressing Global Climate Change. *American Psychologist*, 66(4), 241–250. 10.1037/a0023220
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (2025). Interviewet: samtalen som forskningsmetode. In S. Brinkmann, & L. Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder: en grundbog* (4th ed.,). Hans Reitzels Forlag.